

♦ A tartalomról: ♦

Herzl emlékének megörökítése szülővárosában, Budapest. — Somlyó Zoltán: Tükör (Vers). — Farkas László: Égető örök bélyegünk (Vers). — Strausz Adolf: Lerombolják a római ghetót. — Cholnoky László: A csodaorvos. — Dr. Hajdu Miklós: Színek, színfoltok, vadvirágok a Haszkala betűbirodalmából. — F. Fürth Margit: Mártuka első élménye. — Dr. Kiss Arnold: Baracs Károly öröksége. — Dr. Baracs Marcellné: Zsidó nők világkongresszusa. — Patai Edith: Herzl előfutárjai. — A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének közgyűlése. — Az OMIKE Műbarátok Köre. — A MIEFHOE Művészársaság kiállítása. — Apró történetek politika nélkül. — Új könyvek: A római ghetó. Irodalmi tükör. — Zsidó humor. — Patai József: Jogos-e a héber írás latin betűkkel. — Krónika. — Szerkesztői üzenetek. — Negyvenkilenc illusztráció és két műmelléklet.

HERZL ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ-IRODALMI-MŰVÉSZETI-TÁRSADALMI-ÉS-KRITIKAI-FOLYÓIRAT
SZERKESZTI-ÉS-KIADJA

DR. PATAI JÓZSEF

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST — WIEN — BERLIN

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, VI., RÉVAY-UTCA 14.

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. PATAI JÓZSEF. Megjelenik minden hó elején. Telefonszám: LIPÓT 999-55. Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA.
Előfizetési díj egész évre: 24 Pengő, Romániában 900 Lei, Csehszlovákiában 160 Kč, Jugoszláviában 350 Dinár, Ausztriában 32 Schilling, Németországban 20 Mark, Amerikában 5 Dollár.

Klórmész nélkül

lángított (eső) vízzel

egyedül

„KIRÁLY” GÖZMOSÓDA

Ruhafestő, Vegytisztító

Háztól és házhoz szállítás.

Vidékre posta-osztály.

BUDAPEST

VII., Király-utca 15. — Telefon: J. 313—35.

IV., Magyar-utca 3. — Tel.: Aut. 851—29.

V., Bálvány-utca 23. — Tel.: Aut. 243—85.

VII., Dohány-utca 20. — Telefon: J. 313—35.

V., Váci-út 170.

VIII., Rákóczi-tér 8.

Megbízható minimális tőkével rendelkező egyéneknek vidéken képviselőket adunk.

**MEINL
UJTERMÉSŰ TEA**

THREE STARS

Rendkívül finom illatos Darjeeling jellegű, intenzív aromájú indiai keverék. Dobozban kb. 1/2 angol font

P 8.30

Nem mienk a

MULT

ÉS mégis mienk a
JÖVŐ

mert a legjobb orth. כשר virsli-, szalámi- és füstölthús-árút kizárólag az új orth. כשר

szalámi- és füstölthúsáru-gyár

STERN ÉS TÁRSA

hozza forgalomba.

Gyár és iroda:

Budapest, VII., Nefelejts-utca 12. sz.

Főüzlet: VI., Király-utca 54.

Telefon: Lipót 980—08.

Szobafestést és mázolásit

a legjutányosabban és legszebb kivitelben készít
LEHR BENŐ, VI., Vörösmarty-utca 55.

A világ legtökéletesebb,
tartós

ondolálását
az egyedüli amerikai
EUGENE-villanygéppel
készíti:

Botár

hőlgylodrász

Lipót-körut 5. Tel. A. 156-30

Dr. Heinemann-féle leánynevelő-intézet

Tulajdonosa: Schönberger Márta, okl. középiskolai tanárnő.

Frankfurt a/M, Mendelssohnstrasse 84.

Alapítva 1869.

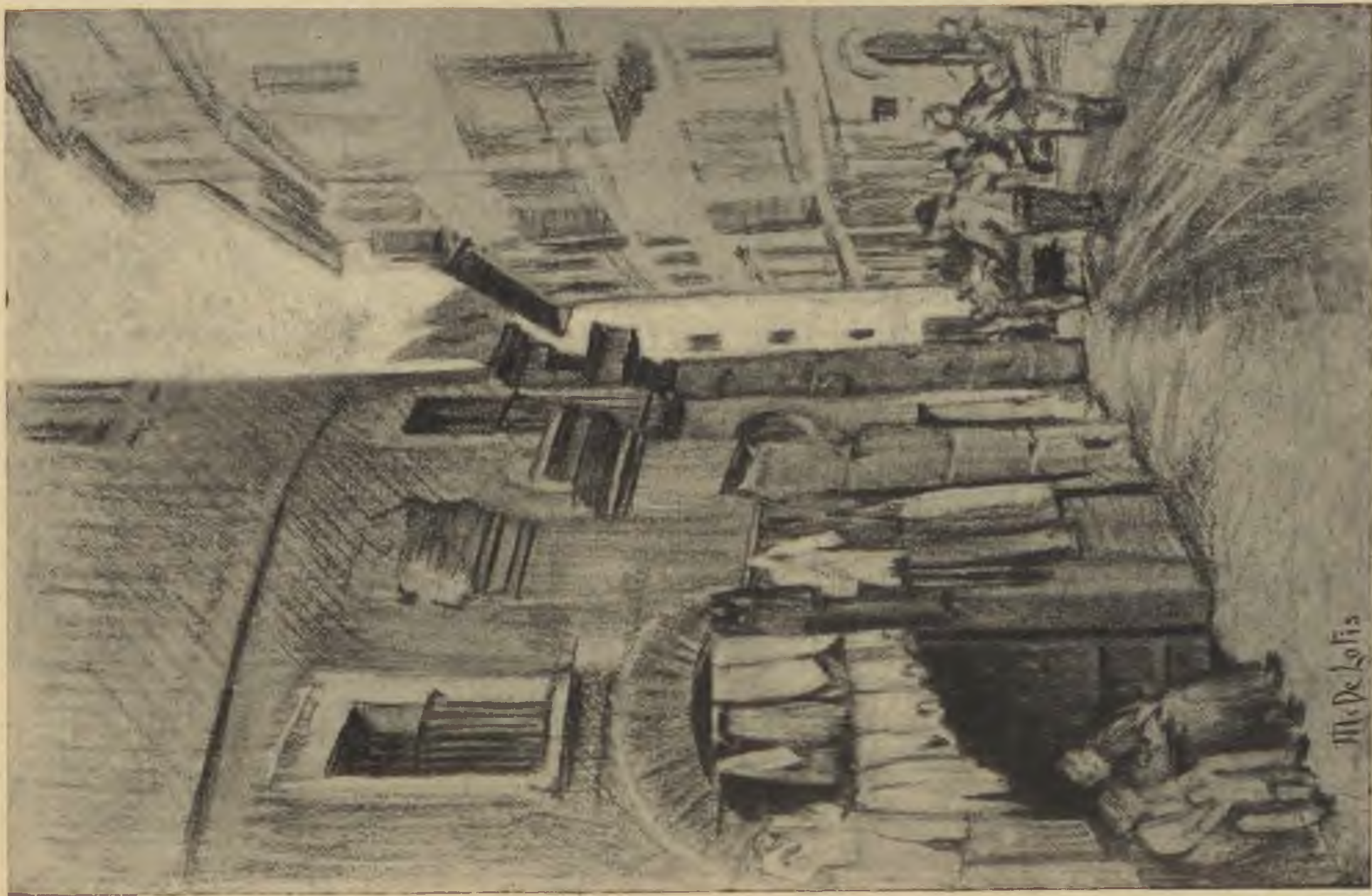
Szakszerű vezetés.

Szigorúan rituális ellátás.

Alapos gyakorlati, tudományos és társadalmi kiképzést ad serdülő leányoknak, kiket bármely iskolafaj számára is előkészít. Legjobb referenciák bel- és külföldről.

Saját villában minden kényelem, sportüzésére legjobb alkalom.

Kivánatra prospektussal szolgálok.

Via Monte Savelli. Elöl Piazza Judea
Margherita de Lotis (Róma): Rajzok Strausz professzor könyvéhez

Beilage des Mult és Jövő

A Mult és Jövő 1929. évi július—augusztus havi művelődéskete

Supplement de Mult és Jövő

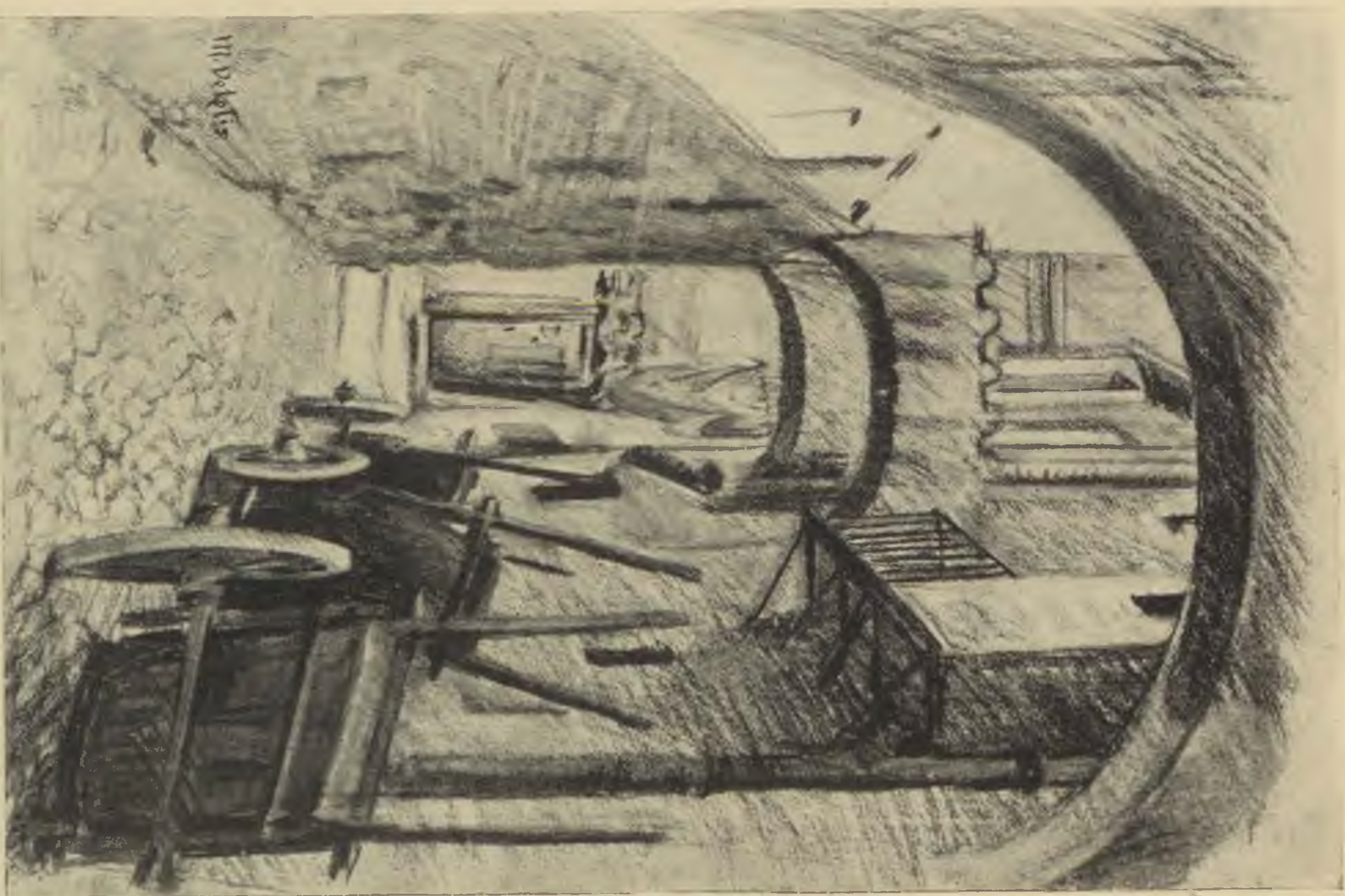
A tarpéji szikla nyúlánya a római ghettóban
Zeichnungen zum Buche Prof. Strausz: „Das römische Ghetto“

Baloldalon kétezes éves romok, jobboldalon középkori épületek a ghetóban
Magheria de Lotis (Róma): Rajzok Strauss professzor könyvéhez

Beilage der Mule és Jövé

A Mule és Jövé 1929. évi július—augusztus havi művelőlete

Udearészlet a Marcellus-színházban
Zeichnung aus dem Buche Prof. Strauss: „Das römische Ghetto“

Supplement de Mule és Jövé

MULTÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ MŰVÉSZETI, IRODALMI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF * XIX. ÉVFOLYAM, 1929 JÚL.—AUG.

Herzl emlékének megörökítése szülővárosában, Budapesten

A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének közgyűlésén dr. Patai József az Elnöki tanács nevében határozati javaslatot nyújtott be Herzl emlékének méltó megörökítéséről halálának 25-ik évfordulója alkalmából. Az egyhangulag elfogadott határozati javaslatot alábbi szavakkal vezette be:

„Ha akarjátok nem mese...” Herzlnek e szavaiból egy egész nemzedék merített akaratot az ő nagy ideáljának megvalósítására. És az ő álma annyira valóság lett, annyira az egyetemes zsidóság akarata, hogy már át is formálódhatott az ő szállóigéje: „Ha nem akarjátok, akkor se mese...” Amit Herzl akart, az valóság lett, az ő fejedelmi alakja azonban bevonult a mese birodalmába és a történelem már-már színes napkeleti legendákat sző köréje.

Már olyan történeti távlatból látjuk őt, szinte oly végtelen messzeségből jelenik meg előttünk, mintha már régi korok és századok trónusáról tekintene le reánk. Pedig, ha a halál nem szakítja el oly tragikus ifjan tőlünk, mégcsak most készül-nénk az ő hetvenedik születésnapjának megünneplésére. És talán eljönne ő maga ide Budapestre és elmerengve sétálna ott a Dohány-utca és a Wesselenyi-utca sarkán, fölelevenítve a gyermekkor és az életindulás első esztendeit... Itt járna közöttünk, ahol annyian volnának, akik őt életkorban megelőzik, hogy szinte visszavarázsolódna előtte ifjúsága. És víziójában megjelenne az édesanyja, amint kézen fogja és vezeti a nagy zsinagógába, amely egyszer büszkén az ő nevét fogja viselni. És látná az édesapját, amint el-elkiséri reggelenként a zsidó iskolába, ahol az első héber betűre tanítják... És talán eljönne abba a Reáltanoda is ott a Szép-utcában, a Kossuth Lajos-utca mellett, ahol másfél évtizeden át oly sokszor áhítattal gondoltam arra, valahányszor a katedrara léptem, hogy itt ezekben a padokban ült egykor Herzl Tivadar...

Lépten-nyomon találkozunk itt mindenfelé Herzl emlékével. És nekünk, akik az ő nagy gondolatának kiépítéséhez igyekszünk téglákat hordani, szent és drága feladat, hogy legalább most, halálának 25. évfordulója után vezessük el az egész

magyar zsidóságot kegyeletes hódolatra az ő legnagyobb fia elé.

Megfelelő előzetes előkészítés alapján a következő határozati javaslatot nyújtom be a Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége közgyűlésének és kérem annak méltóságteljes egyhangú elfogadását:

HATÁROZATI JAVASLAT.

A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége méltó módon óhajt áldozni Herzl Tivadarnak a Palesztina-építés történeti glóriájú megindítójának, kidomborítva a tényt, amely az egész magyar zsidóságot méltán büszkeséggel tölti el, hogy Herzl Tivadar Budapesten a Dohány-utcai templom tözsomszédságában született.

A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége részt vesz abban a gyászünnepségben, amellyel az egész világ zsidósága, cionisták és nem-cionisták egyaránt méltatják Herzl emlékét halálának 25-ik évfordulója alkalmából. És abban a tudatban, hogy Herzl történeti nagysága túlnőtt minden párton és világnézleten, beadvánnyal fordul a Pesti Izraelita Hitközség elöljáróságához azzal a kéréssel, hogy Herzl halálának évfordulójáról egyik szombati istentisztelet alkalmából megfelelő szónoklat keretében összes templomaiban méltó megemlékezés történjék. — Ugyanezzel a kéréssel fordul Magyarország összes hitközségeinek elnökségeihez pártárnyalatra való tekintet nélkül. A Herzl-emlékbeszéd megtartása iránt külön kéréssel fordul az ország főtisztelendő főrabbijaihoz is.

A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége a halál évfordulója napján külön országos Herzl-gyászünnepélyt rendez, amelynek programját az e célra kiküldött bizottság állítja össze.

A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége beadvánnyal fordul Budapest székesfőváros tanácsához, hogy a Dohány-utcat, amelyben Herzl született, Herzl Tivadar-utcának nevezze el, ezzel is dokumentálva Magyarország fővárosának történeti érzékét és ezzel is bizonyítva a világ előtt, hogy minden elfogultság nélkül itéli meg a történelem kiválasztottjait. Ezzel a ténnyel egyszersmind a jelenlegi Dohány-utcai templom automatikusan Herzl-templommá válik.

A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége beadvánnyal fordul a Pesti Izraelita Hitközséghez, hogy az építendő kultúrházon a Dohány-utcai templom mellett adjon helyet egy emlékműnek, amely Herzl születése helyét jelzi és mely emléktábla szövegét a Pesti Izraelita Hitközség elnökségével egyetemben fogják megállapítani, egyben tör-

Herzl

ténjék gondoskodás, az emléktáblának a külföld méltó képviselője mellett való méltó felavatásáról.

A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége megbízza a Herzl-emlékbizottságot azzal, hogy Gárdos Aladár kiváló hazai szobrászművésszel érintkezésbe lépjen egy Herzl-plakett készítése végett, mely plakett egyszersmind dokumentálja Herzl budapesti születését és a Dohány-utcai zsidó templom mellől való elindulását.

A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége átiratot intéz a Magyar Zsidó Múzeum elnökségéhez, hogy a múzeum keretein belül állítson fel egy Herzl-szobát, amelyben összegyűjti mindama relikviákat, amelyek Herzl budapesti származására, ifjúságára és későbbi élete művére vonatkoznak. A Herzl-bizottság pedig lépéseket tesz az anyag gyűjtésének azonnali megindítására.

A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége megbízza a Herzl-bizottságot, hogy gondoskodjék egy *magyar nyelvű Herzl-életrajz* mielőbbi megírásáról. Ez az életrajz nyújtson képet *cionisták és nem-cionisták* részére Herzl nagy történeti munkájáról. Ez a Herzl-életrajz lesz egyszersmind a Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének első kiadványa.

A közgyűlés a határozati javaslatot ünnepélyes felállással egyhangulag elfogadta. Majd *Friedmann Ignác dr.* kormányfőtanácsos indítványára a Herzl-életrajz megírására Patai Józsefet kérték fel, aki a megbízást elfogadta és a tiszteletdíjat a Pro Palesztina céljaira ajánlotta fel. *Pfeiffer Ignác műegyetemi tanár*, a Szövetség elnöke szívhezszóló meleg szavakkal zárta be az emlékezetes közgyűlést.

Somlyó Zoltán: Tükör

Ki az az arc, ki minden reggel
Szemembe néz a megkopott tükörből?
S ijedten kapja el fejét,
meglátva ajkamat, mely búra görbül...
Aztán végignézi, amíg
megkötöm sötét nyakkendőmet...
Ki az az arc, ki minden reggel
átenged a fogyó időnek?!...

Ki az az arc, ki minden este
ott les reám a megkopott tükörben?
S búsán megcsóválja fejét,
meglátva vállam roskatagra törten...
S míg ágyam felé ballagok,
kísér, mint testvért, távolodva...
S mint sírba készülő felé:
felém búcsúja csókját dobja?!...

Csak egyszer nyúlna át keményen
felém a tükör sebhelyes üvegjén!
Ragadna torkon szigorún,
őszintén, fáradt szemembe meredvén:
ne menj tovább ily roskatag!
nem engedlek! Állj meg! Elég volt!...
De útjában áll a tükör —
az élet, ez a gyilkos fényfolt...

Farkas László:

ÉGETŐ ÖRÖK BÉLYEGÜNK.

Hiába minden szép délutáni játék,
keserű szájíze van a mi tegnapjainknak,
hiába szedünk csókokat szép kedveseinkkel az
erdőkben
s állunk nyitott kabáttal, vidáman a zöldarcú
bokrok előtt,
hiába várjuk vissza az eltűnt kövér mezőket
s tapsoló kezünkbe a zászlót, az életnek lengetőt.
Oh, ha egyszer meglátnánk a tükörben égető örök
bélyegét a homlokunknak.

En még hallottam nagyapám történetét:
botratámaszkodott a kisvárosi sikátorokban
„ilyen szomorú októberi estéken ölték meg a
zsidókat, unokám
„a mi szép ősapáinkat“,
„ilyen októberi estéken neked csak sírni szabad,
sírni és odaadni vezetőkezedet a vakoknak
és szeretni mindenkit, akiknek szívéből minket
kimart már a gyűlölet“,
„ilyen októberi estéken állottak ki a kapuk alá ő
hugaink
s szakállas katonák akkor a kék lakodalmához
hurcolták őket“,
„lásd, én soha nem öltöm fel a szebbik ruhámat
és sohasem örvendek annak, hogy forog a föld,
mert minket úgyis mindig a gyűlölet véres
tengerébe forgat“.

Strausz Adolf:

Lerombolják a római gheztót

— Bevezető részlet „A római gheztó” című műből. —

Csattog a csákány. Bontják a gheztót. Végre egészen eltűnik a római gheztó. Munkások csoportjai, napbarnította, mezítelen karú olasz alakok sürgölődnek a zeg-zugos sikátorokban, hogy végleg eltakarítsák a szomorú multat. Itt nagy köveket emelnek ki helyükből, ott törmeléket vájnak ki ásóikkal s a felgyülemlett anyagot lapátokkal rakják taligákba. Várszerű épületeket szinte fecskefészkek váltanak fel. Erős házak tetején lepkeszerű könnyű házacskákat raknak százszámra. Sok évszázados omladék kerül el innen, hogy még régibb, évezredes romokat hozzon napvilágra. Mert itt a mult — multat takar,

— siralmas, szégyenteljes mult, dicsőséges vagy viharos multat. Kezdetleges sötét lakások, ódon zugok, szinte barlangszerű odvak tárulnak fel és Itália kék ege és ragyogó napfénye világít a düledező, omladozó épülettömegek utolsó bolthajtástöredékébe, kőgerendák, kőtömbök felhalmozott roncsaira. Tisztulnak a fulladt levegőjű, szűkös napvilágú utcák. Kiemelkednek az igazi római romok s rájuk süt az új Itália napja.

Mikor 1927-ben Rómában jártam, akkor ezt a munkát két nagyműveltségű technikus és régész vezette sok rajzoló- és fényképész-segédlettel. Az egyik Paulo Fidenzoni tanár és műépítész, a másik Direttore Calza-Bini volt, aki Mussolini meghitt barátja. Míg itt rombolják és bontogatják a házakat, a város különböző részein felépül a casa popolare modern épületcsoportja, ahova az innen kitelepítetteket belakoltatják. Akiket innen elvit-

Jeruzsálem elfoglalásának emlékére vert emlékérem. „Judea capta” (Az elfoglalt Judea) szimbólumával

Eleázár és Bar Giora által vert zsidó pénzek

A zsidó adó emlékérmé

Titus római császár, Jeruzsálem meghódítója

M. De Lottis

*A zsidó pápa szülőháza. Orsini gróf palotája a római ghettóban. Ezelőtt
Pierleoni zsidó bankáré volt, akinek Anacleus pápa unokája volt
Margherita de Lottis (Róma): Rajzok Straus professzor könyvéhez*

*V. Pál pápa (Giampetro Caraffa) 1555–1559, a római ghettó megletemője
Papst Paul V., der Schöpfer des römischen Ghetto
Zeichnungen zum Buche Prof. Straus: „Das römische Ghetto“*

tek, az utolsó pillanatban sem lehettek humor nélkül. Amint bedűlnék a falak, látom, hogy a szoba egyik oldalán óriási betűkkel több felírás olvasható. Így az egyik oldalon:

פּוּרִים

Evviva il Purim!

Ez a felírás több szoba falán ismétlődik. Ötmeletes magasságban pedig olvasható, amit meszelővel nagy betűkkel írt valaki a szobája falára:

„Gloria al Duce, Restauratore
di ogni romana Grandezza!”

Ebből pedig azt következtethetem, hogy nem sírva hagyták el régi lakásaikat az itt sokat sírt és szenvedett zsidók kései ivadékai.

Mussolini intézkedése ez, — azé a tüneményes férfié, aki — erővel, elszántsággal és újító gondolattal Olaszországot új utakra vezette, belül

a maga esze és szíve szerint átalakította, kifelé pedig számottevő jelentős tényezővé tette. A régi római ghetót az ő akarata tünteti el, hogy egyrészt a hajdankori Róma elsőrendű értékű építményeit az örök város új látványos szépségeivé tegye, másrészt a nyomorúság és szenvedés tanyái helyett kényelmes, modern házakat emeltessen Róma kiköltöztetett lakói számára.

Csákányok döngése hirdeti a világnak, hogy nyoma se maradjon a ghetónak.

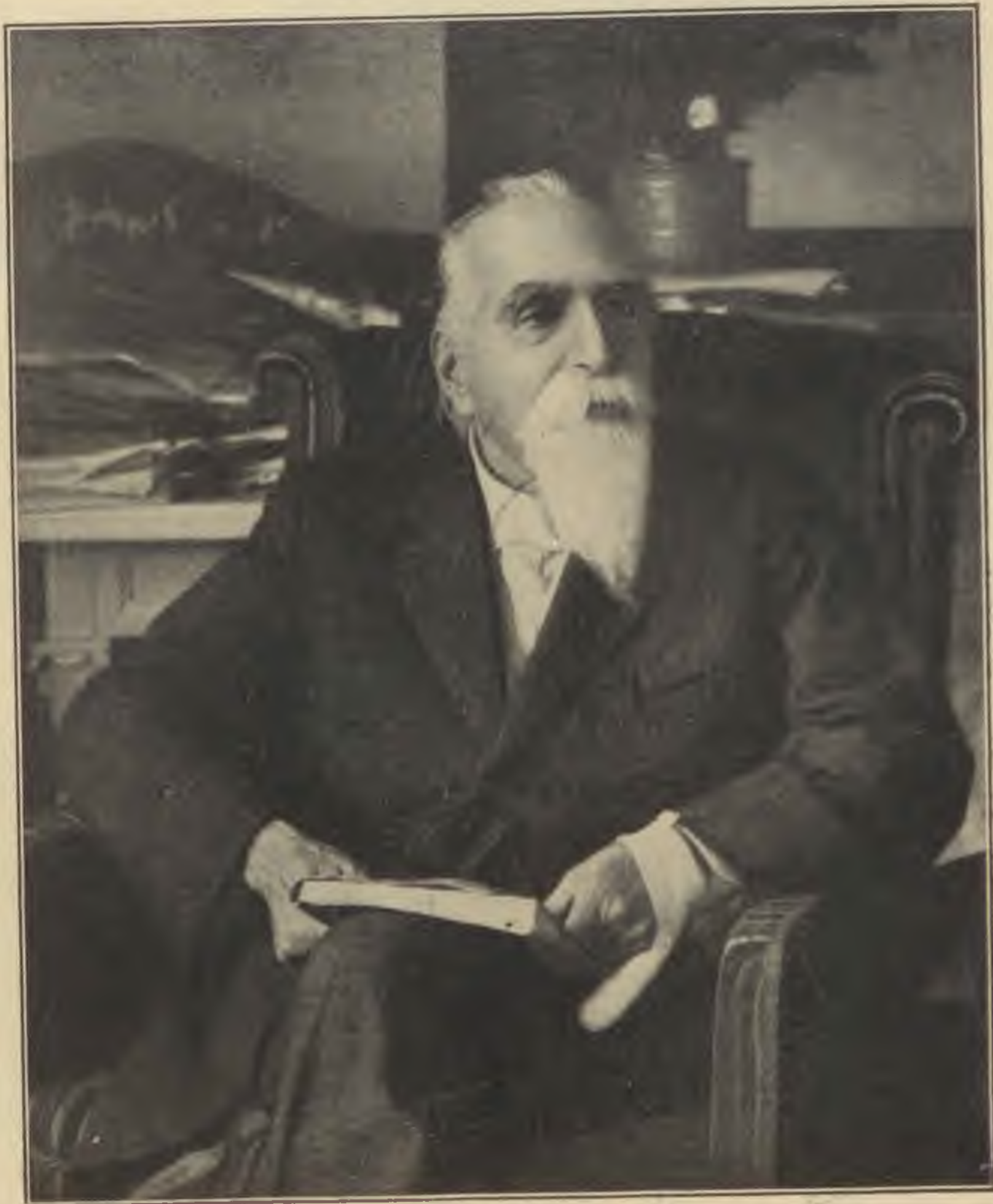
Amint eltakarítják az omladékokat, a zöreiben, dobogásban és csattogásban mintha csak megszólalnának a hulló régi maszatos téglák és kövek. Mintha a ghetto szenvedéseit, megaláztatásait és megpróbáltatásait hallatnák. Mennyi szégyen, fájdalom, mily súlyos sors sírt fel itt és hány súlyos sorsfordulat dobbantotta meg az itt élt és itt halt zsidó nemzedékek szívét. De mennyi béketűrő

Angelo Sereni
a római hitközség elnöke

Ernesto Nathan
Róma főpolgármestere

Luigi Lazzetti
Olaszország volt zsidó miniszterelnöke és többszöri minisztere

Via del Portico d'Ottavia

*Angelo Brunetti, a ghetto kapuinak
lerombolója 1870 szeptember 20-án*

*Margherita de Lotis (Róma):
Rajzok Strausz professzor könyvéhez*

Halpiac a ghettóban

*Dr. Angelo Sacerdoti
Róma főrabbija*

*Giuseppe Coen
a hitközség főtitkára*

*A 2000 éves Marcellus-színház, melyen Titus diadalmenete a jeruzsálemi templom
szent edényeivel átvonult*

Das 2000 Jährige Marcellus-Theater in Rom

jámborság, szelíd megnyugvás, Istenben bízó hit adott itt erőt a nemzedékek sorának. Mennyi családi érzés árasztott szeretetteljes meleget a szenvedő szívekbe. Mély elméjű tehetségek, vigaszt osztó jelesek találtak itt otthont, hivatást, benső elégtételt a maguk értékében, reménységet egy jövődő kor igazságosztásában és bátorítást a gondviselésben.

Működnek a csákányok, feszítő rudak, kalapácsok és fejszék. Csak könyvekben és könyvek rajzaiban marad halvány nyoma annak, mi volt a római ghettó. Hasztalan minden szó, rajz és ecsetvonás, — teljes mivoltában, élő valóságában mi volt a ghettó: — csak sejtheti majd az emberiség.

Elzárt, elkülönített, a város többi részétől elszakított épület-komplexum volt — börtön? Igen, börtön, de büntelenek számára. Oly sajátos börtön, amely megengedte a ki- és bejárást az elítélteknek meghatározott időre, helyre s munkára. Zsidó-centrale volt, mely lehetővé tette, hogy a zsidók egymástól el ne szakad hassanak. Lehetővé tette, hogy akik az ő sorsukat intézik, bármikor bizton rájuk találhassanak, rájuk ne csak egyéneikben, hanem összességükben is „intézkedéseket” szabhassanak. Vár is volt ez, de nem annyira a bent lévőket védte, mint a kint uralkodókat, — vár, melyet kívülről őriztek, melyre kívülről rőt-

Prof. Strausz Adolf „A római ghettó” szerzője

Margherita de Lotis (Róma): Önarckép

Selbstbildnis

ták a törvényeket s melynek nem volt semmi fegyvere a kívülről rárojt törvénytelenések ellen. Századokig tartott vesztegzárnak is nevezhető, — ahova nem betegeket, vagy ragályos kórságban gyanusakat internáltak, hanem épeket, őseik hitéhez hű lelkeket. Fogolytábornak is mondható, de nem ellenségeket, vagy fegyveres harcban elfogottakat őriztek itt, hanem saját országuk szülötteit, akiknek ősei mint szabad „római polgárok”, két évezred óta laktak e városban, akiknek őseitől az őrzők is a hit első fénysugarait kapták lelki kincsül.

Nézem, amint bontogatják a Marcellus-színház óriási tömegéből a beleépített házakat, sőt palotákat. A Marcellus-színház, melybe több mint 10.000 néző fért el, a római birodalomnak első kőből épített színháza. Sokkal díszesebb és sokkal művészebb kivitelű volt, mint a Flavius által épített Colosseum. Még 421-ben számos szobrot állítottak belé. A XII. században várszerű alakot öltött s ott lakott Pierleoni zsidó bankár, kinek unokája, Anacletus, a pápai trónra került. A pierleoniék után a hírhedt rablólovag, Savelli tulajdonába került a XVI. században. A Savelli-családtól az Orsini grófok vették meg.

Miért kellett e ghettó, mily célt szolgált? IV. Pál pápa, a nálunk eléggé ismert Caraffa tábornok nagybátyja, létesítette a rómaiakat. Pogány-

*Michelangelo Mózes-szobra
a San-Pietro in Vincoli templomban*

kori romok, omladékok helyére tette, oly városrészbe, amelyet gyakran öntött el a Tiberis áradása s ahol az áradások után a nyirkos területen, miazmás talajon kórságok támadhattak.

De a zsidók ezt is kibírták. Az elpusztultak helyébe újak támadtak s edződtek a tűrés művészetében. Elhelyezkedtek otthonukban és az évszázadok során meg is szokták, sőt amennyire lehetett, lakályossá is tették. A zsidók annyira ismert konzervatív hajlama itt is otthont, hazát talált és béketűrőn munkálkodott hajléka szépítésén...

Itt is zendültek zsolozsmák, gyultak péntek esti gyertyák, itt is ülték az örömnöveket, de legmélyeségsébb áhitattal a gyász, a siralom ünnepeit.

Nem ezt akarta a ghetto létesítője. Az elkülönítés, elzárás, megbélyegzés és megrendszabályozás eszközeivel el akarta őket szakítani a többi néptől, lehetetlenné tenni szellemük és tehetségük érvényesülését, hogy anyagi és erkölcsi nyomás alatt megfogyatkozzanak, az elszenvedett nyomor, nélkülözés következtében hitüktől eltántorodjanak

vagy kibujdossanak. Megtisztítani akarta tőlük Rómát és nem vette észre, hogy nem tisztítja meg a várost, csak egy ghettoval ajándékozza meg, hogy nem téríti meg a zsidókat, csak rendületlenebb hitre tereli őket, hogy a saját városát károsítja, megfosztván azt kiválóan szorgalmas, értékes emberek szabad érvényesülésének munkájától.

És most bontják, viszik a régi rabság köveit, tégláit és törmelékeit. Tisztítják, rendezik a várost, könnytől áztatott romok tűnnek el s szabad levegő hatol a zugokba.

Voltakép a most lerombolásra jutott ghetto is csak maradványa volt a réginek, az igazinak. Ez a mostani már hatvan év óta nem volt zárt jellegű, nem állott már az egészet körülvevő fala és kapuja. Hat évtized előtt szüntette meg az emberiség e szégyenét *Italia Unita* dicsőséges királya, a Pater Patriae, II. Viktor Emanuel. Midőn Rómába bevonult, a ghettonak azonnal véget vetett.

A Tiberist szabályozta s ennek folytán megszűnt az árvíz és ragály veszedelme is. A zsidók szabadon költözködhettek Róma bármely részébe s munkában és érdemben jelentős polgáraivá lettek Itáliának.

*Az új római zsinagóga a régi ghetto helyén
Die neue Synagoge in Rom*

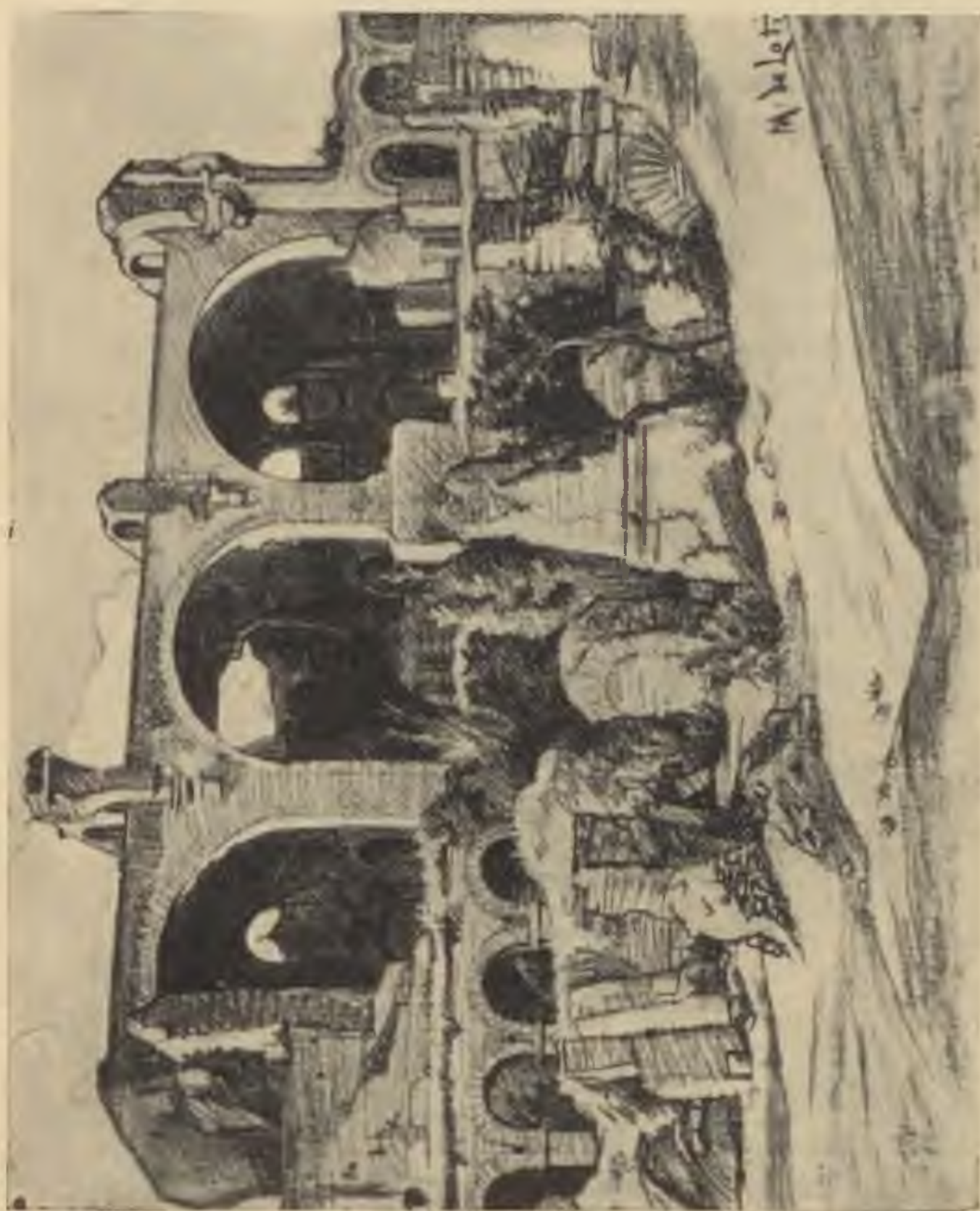

Titus diadalívének ma is látható szobrászati díszé. Viszik a jeruzsálemi templom szent edényeit. Zsidó foglyok. *Der Triumpfbogen Titus*

A 2000-éves Marcellus-színház egyik sziklaboltozata, amelyben most a ghettó egyik szénkereskedése van

Zeichnungen zum Buche Prof. Strauss: „Das römische Ghetto“

Vespasianus béketemplomának romjai. Jeruzsálem elfoglalása után épült és ide helyezték a zsidómányolt templomi kincseket és szent edényeket.

A Via Capaccate, elől a Via Rua, a ghettó legszélesebb utcája Margherita de Lotis (Róma): Rajzok Strauss professzor könyvéhez

Cholnoky László: A csodaorvos*

A *Mult és Jövő* már több ízben közölt tőlem fordított részleteket Johann Christoph Adelung-nak, a drezdai királyi könyvtár egykori igazgatójának 1786-ban ugyanott kiadott *Die Geschichte der menschlichen Narrheit* (Az emberi butaság története) című könyvéből. Ebben a rendkívül érdekes, hatkötetes munkában, mindig a legszigorúbb történeti hűséggel, olyan emberek, — csillagjósok, alkimisták, csodadoktorok, halott-feltámasztók, léleklátók és más hasonlók élettörténete van elmondva, akik az emberek naiv hiszékenységet, kritikátlan butaságát kihasználva iparkodtak a céljukat elérni.

A következőkben egy csodadoktorról lesz szó. Ennek a fejezetnek az eredeti címe Adelung könyvében ez: *Vanutti, oder die Geschichte des Arz-neimittel genannt Mongro*. (Vanutti, vagy a mongró nevű gyógyszer története.) Az eredeti szöveget nem egészítem ki sehol a saját fantáziámmal, — erre nem is lenne szükség, eléggé fantasztikus az úgy is, amint van, — a történeti tényeket nem hamisítom meg sehol, az eltérés az eredeti szöveg és a fordítás között csak annyi, hogy *Adelung* néhány hosszadalmas, sőt határozottan unalmas magyarázatát, ma már naivan ható bölcselkedését és vallásos megbotráncozását az olvasó kényelmére egyszerűen kihagytam a fordításból.

I.

1649-ben harmadszor vonult keresztül Európán az a különös, félelmes idegbetegség, amelyet a nép Szent Vitus (Sanct Veit) táncának, röviden vitustáncnak nevezett és amelyet valószínűen a harmincéves háború iszonyai és borzalmai idéztek elő az agyonsanyargatott, halálra rémített embereknek.

A betegség megnyilvánulása, ahogyan az egykorú forrásmunkákból ki lehet okoskodni, bizonyos vallásos énekekre és táncokra vezethető vissza, amelyeknek az lett volna a célja, hogy az Isten haragját kiengesztelvén, a háború borzalmait megszüntessék. Az emberek, felváltva egy férfi és egy nő, körbeálltak és egymás kezét megfogva, jobbra-balra keringtek, közben szent énekeket és litániákat ismételve, mint amikor a kisgyerekek az ispilángi-nótát énekelik. Csakhogy amíg a gyerekek, mikor már belefáradtak, szépen szétoszlanak és hazamennek lefeküdni, ezek a szerencsétlen, megtépett idegzetű „a vallásos rajongásra amugy is hajlamos emberek annyira beleélték magukat úgy a táncba, mint az énekbe, hogy azután már nem tudták abban hagyni sem ezt, sem am azt: az énekből lassankint vad rikácsolás lett, a táncból görcsös vonaglás, mindaddig, amíg a szerencsétlenek végül a földre zuhantak és az emberfeletti

fáradtságtól szívszélhűdést kapva, holtan terültek el“.

A legnagyobb baj pedig az volt, hogy ennek a betegségnek óriási volt a ragályozó-ereje. Az olyan ember számára, aki hajlamos volt a vallásos tébolyra, — pedig akkoriban nagyon sokan voltak ilyenek, — elégséges volt a táncot csak látni is és már ő maga is görcsös vonaglásokba esett. És a félelmes járvány szinte mérföldes lépésekkel haladt, néha elég volt huszonnégy óra ahhoz, hogy egyik községről a másikra, erről viszont valamelyik nagyobb városra átterjedjen. Segítség pedig nem volt a baj ellen; akit a tánc-düh meglepett, az az orvosi tudomány akkori kezdetleges mivolta mellett már menthetetlen volt. Az egyedüli helyes eljárás, amint később kiderült, az volt, hogy azokat, akiken az idegesség jelei még csak mutatkozni kezdtek, el kellett különíteni a többiektől, főként pedig meg kellett nyugtatni őket valahogy. Ehelyett azonban az emberek szinte fanatizáltak, biztatták egymást, a fizikusok, az akkori orvosok pedig szarkamájából készült kenőccsel kenték be a megszállottak homlokát, amitől azok csak még jobban megvadultak.

2.

J. Ch. *Adelung* elbeszélése voltaképpen csak itt kezdődik.

A szászországi Salzwedel városában az 1649. év tavaszán javában dühöngött a vitustánc, amikor egy májusi napon híre futott, hogy megérkezett a városba Vanutti, a híres csodaorvos, akiről az a hír járta, hogy „magát Szent Vitust is le bírja győzni.“

A jövevény a város végén, egy rozzant szállodában vett lakást, ahol inkább csak vásárosok szoktak megszállni és miután a csomagját elhelyezte és kissé kipihente magát, elkezdte bejárni a várost. És az emberek csapatosan csődültek utána, hiszen a híre már messzire megelőzte, de bizonyára enélkül is lett volna kísérete bőven, annyira különös volt a kinézése, a ruházata, minden mozdulata.

Vanutti, akiről mindenki úgy tudta, hogy a távoli Itáliából érkezett Németországba, csodaszép ifjú volt. Olajbarna arcából mint az agátkő villogott elő éjfékete szeme, különös alakú, háromszögletű kalapja alól dús csigákban buggyant elő pompás, csillogó haja. Bajuszának és szakállának sötét keretéből, korallpiros ajkai közül hófehér fogsor villogott elő; domború mellkasát és pompás termetét a térdigérő, dúsan-hímzett, sötétkék ruha sem rejthette el.

Hanem az volt a baj, hogy senki sem tudott vele beszélni. Ő a német nyelvet nem ismerte, a salzwedeliak meg az ő különös, dallamos, idegen beszédét. Hanem erre nem is igen volt szükség, a csodaorvos, mintha valami jószellem vezette volna, magától is rátalált a házakra, amelyekben a szerencsétlen betegek sinylődtek, reszketegen várva a

* A tragikusan elhunyt író kéziratanyagából.

szörnyű kór kitörését, odaült az ágyuk mellé, valami fekete poralakú orvosságot adott be nekik, amit : mongrónak nevezett, azután bársonyos, lágy kezével az arcukat simogatva, halkan énekelni kezdett nekik és a hangja olyan volt, „mintha ezüst harangocskát kongattak volna, vagy mintha az eolhárfát pengette volna a nyári szellő a háztetőn“. És a szerencsétlen nyavalyások idegei elpihentek, a betegek lágyan, csendesen elaludtak és amikor felébredtek, már el is szállt róluk a szörnyű igézet. A boldog szülők és testvérek pedig hálásan csókolgatták a csodaorvos ruhájának szegélyét és a tarsolyát megtöltötték emlékebe adott ékszerekkel és csengő tallérokkal. Ő maga nem kért soha senkitől semmit, amit adtak, azt elfogadta és ilyenkor pár szót mondott ismeretlen nyelven, talán hogy az Isten fizesse meg, vagy hogy majd templomot építet a pénzen.

3.

Theobaldus Jancovius, Salzwedel városi főfizikusa egy napon felkereste a polgármestert, Josephus Frundsbergnek, a hasonló nevű, rettegett, néhai landsknecht-kapitány dédunokája és azt mondta neki:

— Pajtikám, baj van! Ez a Vanutti, ez a Taliánországból idevetődött csavargó vajákos az ördöggel cimborál! Fogasd el és vagy csukasd le, vagy seprőztesd ki a városból!

A polgármester, a szerelmi kalandjairól és egyéb csinyjeiről ismert joviális ifjú, csintalanul mosolygott és azt mondta:

— Értelek, öreg csont, értelek! Amíg ez itt nem volt, a betegek haltak meg és te éltél. Amióta ez itt van, a betegek meggyógyulnak, te viszont — éhenhalsz! Hogy lásd, mennyire szeretlek, inkább téged választalak és majd csinállok valamit ezzel a Vanuttival!

A két jóbarát kezét fogott, azután barátságosan elváltak.

4.

A városháza tanácstermének nyitott ablakain keresztül felhallatszott a polgárok békétlenkedő moraja, akik az őrtálló katonákat ide-oda lökdétk, vagy titokban sörrel kínálhatták. Hanem a tanácsnokok úgy tettek, mintha nem hallanának semmit, őhözájuk nem volt méltó, hogy az utcai nép véleményére is súlyt helyezzenek. Egyik a másik után kérdezgette a csodálatos idegent, a ragyogó szépségű Vanuttit, némelyikük megpróbálta az idegen nyelvtudását is csillogtatni, főként az olaszt, mert Vanuttit a neve után mindenki annak tartotta, a csodaorvos azonban csak mosolygott és kedvesen ingatta a fejét, hogy: nem értem, nem értem!

Hanem ez az őszinte elfogulatlansága, ez a tökéletes, önbizalommal telt nyugodtsága csak addig tartott, amíg észre nem vette, hogy a fiatal Frundsberg, a polgármester, egyre feszültebben és kitartóbban nézi őt izzó-kék szemével. Mert ettől

kezdve a csodaorvos nyugtalan, habozó lett és a szép, rózsásbarna arca lassankint kipirult.

A tanácsnokok még intéztek a jövevényhez néhány ostoba kérdést, hanem a polgármester akkor már mosolygott és felállva a helyéről, hangosan azt mondta:

— Uraim, tanácsnok urak, lássátok be, hogy így nem megyünk semmire ezzel a kalandorral! Hagyjatok bennünket magunkra és én megígérem nektek, hogy holnap ilyenkor már meg fogjuk érteni egymást, sőt a mongró nevű orvosszer készítésének titkát is kiveszem belőle!

Ismét mosolygott és még áthatóbban nézett a csodaorvosra, akinek az arca most biborpirosra vált. Talán megértette, amit a polgármester beszélt?

A tanácsnokok titkolt zugolódások között vonultak vissza, a terem lassankint kiürült, a polgármester pedig kézenfogta a csodaorvost és bevezette magános, aggleényi lakásába.

Ez este hét órakor történt.

Reggel hét órakor pedig Blumewitz, a polgármester inasa holtan találta szobájában a gazdáját. A fiatal Frundsberg szívét hosszú, vékony acélpenge járta át, a csodaorvos pedig nyomtalanul eltűnt. A halott görcsösen szorongatott valamit acélkeményen összeszorított markában, amiről azután csak Wolfinger, a tanácsurak benfentes borbélymestere tudta megállapítani, hogy a megtépett, furcsa jószág semmi egyéb, mint egy jól-sikerült, fekete áll-szakáll.

5.

J. Ch. Adelung leírása itt most megint terjen-gőssé, unalmassá, nagyképűvé válik. — Oldalakon keresztül tárgyalja azt, amit mi maiak, fájdalom, úgylis nagyon jól tudunk, hogy mennyi baj, zavar, felfordulás, gazdasági összeomlás és más szokott járni egy-egy hosszú hadjárat nyomában, azután, ahogy mondani szokták, ostromozza az elzüllött erkölcsöket, — röviden arról van szó, hogy Mansfeld szétszűllött zsoldosai hazafelé való utjuk közben, ahol érték raboltak, gyujtogattak, erőszakoskodtak, miért is a városok ostromállapotot hirdettek, polgárőrségeket szerveztek, szóval védekeztek, ahogy tudtak.

Igy csinált a kis Sachsenfeld városka is.

A város területét senki el nem hagyhatta, viszont e városba senki be nem léphetett engedelem nélkül, esti hét óra után senki az utcán nem tartózkodhatott és a többi, ahogyan lenni szokott.

Ennek ellenére az történt, hogy a polgárőrség parancsnoka egy napon titkos jelentést kapott, hogy a városban lakó Malchus zsidóhoz valami különös ismeretlen surrant be, akit még senki sem látott a városban.

A parancsnoknak sem kellett több. Még azon az éjszakán körülzáratta a zsidó házat, azután rá-törték az ajtót. Hanem az idegennek nyoma sem volt sehol, de Malchus azért mégsem tagadhatott, mert a szekrényében rengeteg pénzt találtak, po-

rosz tallért, brandenburgi aranypénzt, württembergi bankót, csupa olyan értéket, amihez ő ott a kis Sachsenfeldben sehogyan sem juthatott volna hozzá.

Talán mondanunk sem kell, mi következett most.

A kínvallatás.

Szegény Malchus állta, amíg állhatta, hanem azután bevallotta, hogy az, aki az egyik éjszakán besurrant hozzá, senki más nem volt, mint az unokahuga, a hamburgi Solem (?) — Adelung is odateszi a kérdőjelet, — leánya, a Hannele, aki már serdülő korában fölfedezte, hogy nézésével és hangjával enyhíteni tudja a betegek szenvedéseit (ma *hypnozisnak* mondanák) és aki férfiruhában, mint Vanutti csodaorvos gyalog bejárta az országot és a gyógyításával rengeteg pénzt keresett. Mikor tavaly a hamburgi gettót megint felégették, az apja teljesen tönkrement, a leány így akarta a családját megint talpraállítani. Nagy gyötrelmei közepette azt is elárulta szegény Malchus, hogy a mongró nevű csoda-gyógyszer nem volt egyéb, mint finomra őrölt faszén, megillatosítva egy kevés nárdusgyökérrel. A leány éppen a megelőző éjszakán szökött ki újra a városból, de hogy merre vette az útját, azt, ahogy mondta, ő maga sem tudja.

Hogy Malchust megégették, azt talán mondani sem kell, éppúgy, mint azt, hogy a pénzt elszedték tőle.

Tardos-Taussig Armin: Ima

Dr. Hajdu Miklós: Szinek, szinfoltok, vadvirágok a Haszkala betűbirodalmából

Atalakulásnak, eszmék röptének sebességmérője a röppenő idő és e röppenő időben munkáló állandó változás. Mendelssohn bibliafordításával meggyújtja a lángot és nem egészen száz év múlva, 1837-ben Zunz új bibliafordításba kezd és ugyanekkor Philippsohn is lefordítja németre a teljes Szentírást. Mendelssohn rendszeres iskolázottság híján, önművelődés útján, szerzi meg tudásának első kincseit, a klasszikus nyelvek ismeretét. Zunz Lipót azonban már gyermekkorában abban a német kultúrában él, amelynek ajtaját Mendelssohn nyitja meg a zsidóság számára és Zunz az első zsidó gyerek, aki német gimnáziumba jár. Életmunkája aztán átformálja, reformba és megújításba viszi a zsidóságot: Zunz a zsidó tudomány egyik megalapítója. A szikrát azonban Mendelssohn gondolatai gyújtják a Krochmal, a Rappaport, a Zunz, a Luzatto, a Philippsohn, a Geiger és mind a többiek lelkében.

Olvasom, hogy Zunz és tanuló társa, Jost Márkus, a *Jahrzeit*-gyertyák lecsurgó viaszából készítenek éjjeli világosítót, hogy éjszakán át is tanulhassanak. A zsidó vallástudomány és vallásfilozófia tizenkilencedik századbeli nagyjai a Mendelssohnra való emlékezésnek mécsesen tanulnak-tanulnak és e mécses fénysugarának kévén repülnek a progresszió és religió összhangossá hangolt magasságába.

*

Kimondtam a szót: progresszió. És kimondtam vallással, hittel való vonatkozásában. A huszadik század, fiatalságunk úgynevezett szabad szárnyalása, szinte unalomig kínálja a progresszió és religió ütközésének témáját. Az egyik oldalon a felvilágosodottság filozófusai és politikusok, a másik oldalon a vallásos gondolat védelmezői, iskolák, egyházak és — egyházi közigazgatás híján, az Írás fáklyájával — zsidó tanházak, rabbik, templomok.

Másfél évszázada, hogy Mendelssohn kimondja, nyíltan bevallja, hogy: olvassa az Újtestamentumot. Nagy vakmerőség ez akkor.

Hol vagyunk innét ma már, a bibliakritika szabadságában!

A Pesti Izraelita Hitközség iskolakiadványai sorában második kiadásban jelent meg dr. Fényes Mór szakfelügyelő vallástanár *A Biblia könyveinek általános ismertetése* című munkája. És ez a könyv az *Apokrif bibliai könyvek* fejezetében beszél az Újtestamentumról, a kereszténység alapkönyveiről, idézi a Máté evangélium forrásának megnevezésével *Jézus szavait*: „Ne gondoljátok, hogy jöttem a törvénynek és prófétáknak eltörlésére!” És idézi a továbbiakban Lukács evangélistát is. Micsoda fejlődés a vallásfilozófia és a tanítás

szabadságának útján, amikor ime, a zsidó ifjúság számára készült approbált tankönyv beszél az Ujtestamentumról.

Az amerikai reformrabbi, dr. Stephan Wise továbbmegy. Klausner József professzor, a jeruzsálemi egyetem tanára héber nyelvű könyvet írt *Jesu Hanaucrí* címen és e munkájában a tudós szempontjából tudományos foglalatát adja annak, amit a Talmud és a zsidó irodalom Jézusról följegyzett. A könyvet elolvasta az amerikai reformrabbi és Roshasónó napján a templomban ünnepi beszédet mondott Jesu Hanaucríról és a roshasónói beszéd keretében dr. Stephan Wise rabbi már nem a tudományos vizsgálódásának tárgyilagosságával, de a templomi szónok lendületével és szubjektivitásával beszélt Jézusról: *a zsidó prófétáról*.

Tudósnak és tudománynak lehet ebben a kérdésben ilyen vagy amolyan álláspontja. De bizonyos, hogy a téma nem zsidótemplomba és nem roshasónói beszéd keretébe való. Érthető az indulat és felháborodás, amely dr. Wise rabbi még amerikai reformnak is túlvakmerő határsértése körül támadt. Klausner professzor, aki a Jézusról szóló héber könyvet írta, szintén beleszólt a vitába és kijelentette:

— Én *tudósoknak* írtam meg a könyvet és nem propaganda céljából és nem templomi szónoklatnak témájául. Templomban és ünnepi szónoklatban ennek *az irodalomtörténeti és bibliakritikai* kérdésnek taglalását természetesen könnyen félreérthetik.

Klausner könyve egyébként az Ujtestamentumot egyenest a zsidó vallásos irodalom termékei közé sorozza. És hallottuk kincskereső és kincseket találó Patai József megkapó fordításában, az IMIT-ben, az ifjú palesztinai költő: Uri Cvi (Grinberg) tüzes és egyéni líráját és egyik halktónusú versét, amely a Nazarétit, mint Gallilei testvért aposztrofálja.

Szédületesen nagy út ez: a Mendelssohn-időktől a huszadik század korlátozatlanabb kritikai szabadságáig. Ám ennek a szabadságnak megvannak a maga homályos pontjai és színfoltjai is.

Az Angol Biblia Társulat az egész világot kiszolgálja olcsó bibliájával. Ezeket a kiadványokat természetesen zsidók is vásárolják, annál is inkább, mert teszem, nálunk nincs zsidó kiadó-társaság, amely versenyezni tudna az angolok olcsóságával. A Biblia Társaság boltjai nem üzlethelyiségek, de telepei a misszionárius munkának, bevalottan mindenestre a bibliaterjesztés hatalmas szervezetének. Az Ujtestamentum a Biblia iránt érdeklődő zsidóság kezén forog. Ami nem volna baj —

ha az Ujtestamentumot *kritikával* olvasná mindenki, aki kezébe veszi.

De *nem így* van.

Hogy csak egy példát említsek: zsidó születű, sőt magukat zsidónak valló írónál is megállapítom, amikor belletrisztikai munkájukat olvasom, hogy az Ujtestamentumot ismerik, innét idéznek, de fogalmuk sincs arról, hogy amit idéznek és amit az újszerűség kábító impressziójának mámorával fedeznek fel, ennek alapját és ennek nyomait, sőt sok esetben ennek *szavait*, megtalálhatják a Prófétákban, a Zsoltárokbán, szóval az Ótestamentumban. Tovább megyek, olvasok zsidó beszédeket, amelyekben a szónok az Irás szavaira hivatkozik és kivág a hallgatóság előtt egy-egy ujtestamentumi közhelyet.

Vadvirágok ezek a Mendelssohn-gondolatok világútján!

A dessaui bölcs úgy érezte és úgy gondolta, hogy a Szentírás németnyelvű fordítására azért van szükség, hogy e fordításnak és a német nyelvnek ismerete révén bevezesse a kulturátlanságban senyvedő német zsidóságot a német művelődés

Mendelssohn, Lessing és Lavater (Egykorú színes metszet után)
(Dr. Berényi Sándor gyűjteményéből)

birodalmába. A Szentírás magyar fordítására merőben más okból van szükségünk. Nekünk azért van elsősorban szükségünk magyar bibliafordításra, hogy ne halljuk unos-untalanul a Károli Gáspár, vagy a Szent István Társulatbeli fordítások alapján a Szentírás zsidótlan idézését. Pedig egyelőre ezt a forrást halljuk, ámbátor régesrég közkézen forognak Mózes Öt Könyvének magyar fordításai, megjelent az IMIT teljes Szentírás fordítása, ifjúsági bibliája és legutóbb a Fränkel-féle Ifjúsági Biblia is.

Ám itt tobzódik körülöttünk valami kiirt-hatatlan modorosság, amely abban tetszeleg, hogy írásműben és szónoklatokban a világért sem idézi úgy a Szentírást, hogy ezt megérthessük! De lehetőleg abban az archaisztikus formában, abban a latinossággal és németességgel telített nyelvezetben, amelyet nyelvtörténeti szótár segítségével kellene magyarra fordítani.

Mendelssohn nem volt szabadkőműves. Lesingről viszont tudjuk, hogy a szabadkőművesség bölcselmének buzgó és benső művelője. Moritz Brasch tanulmányainak egyikében olvasom, hogy Lessing elküldi Mendelssohnnek *Ernst und Falk, Gespräche über Freimaurer* című munkáját és Mendelssohn bőven, részletesen kifejti álláspontját és okfejtésének egyik mondata így hangzik:

„— Meggyőződés: Amit emberek emberek előtt eltitkolnak, ritkán éri meg, hogy elmélyedjen benne az ember.“

Nem mondta volna ezt Mendelssohn, ha ismerte volna a szabadkőművességet. Ha tudta volna, hogy a szabadkőművesség kodexének egyebek között legfőbb parancsolata: „A szabadkőműves minden igaz meggyőződést tisztel és ezért a szabadkőművesek szabadon követhetik meggyőződésüket és ezt az alkotmány korlátai közt nyíltan kifejezhetik; a szabadkőművesek szövetsége megkívánja tagjaitól, hogyha nézeteik és állásaik különböznek is, egymást testvérekül tiszteljék és becsüljék. A szabadkőművesek szövetsége a lelkiismereti, a vallási és a szellemi szabadság erkölcsi alapelveinek hódol és kárhoztat minden kényszert, amely ezt a szabadságot veszélyezteti és bármely meggyőződésnek, hitnek, vagy gondolkodásnak minden üldözését, valamint a felebaráti szeretettel ellenkező minden törekvést.“

Ebben a szabadkőművesi életfilozófiában élt és alkotott Gotthold Ephraim Lessing. És ezt a toleranciát hirdette Mendelssohn is. Aki azonban látatlanban elítélte (hadd kölcsönözzem ide a zsidóságról kovácsolt megjelölését) a szabadkőművesség rituáléjának „Ceremonialgesetzeit“. Mendelssohn nem volt szabadkőműves. És mégis szabadkőműves volt! Nathan der Weise legszabadkőművesebb alakját Lessing éppen róla formálta...

A lengyel és litván ghetto kultúrharcának szinte drámai alakja, a *Vilnai Gaon, Elija Rabbi*, harcot hirdet a chaszidizmus és a kabbala ellen. Csatázik a fantáziák és a fantazmagóriák ellen és megbélyegzi az érzelmi egzaltációk babonáit. Mintha Mendelssohn szavát hallanánk, amikor a litván Jesiváknak, az extázisban imádkozó litvánkoknak, de az egész világnak odakiáltja:

— A zsidó vallás reális célokat szolgál, a zsidó vallás a földi jólét törvényeit tanítja!

Csoda-e, hogy aki ilyen bátor szóval meri hirdetni meggyőződését, továbbmegy: gyökerében fogja meg a babona betegségét és kiátkozza a chaszidizmus szektájának megalapítóját, Baal Sem Tovot!?

A chaszidizmus azonban ma merőben más, mint volt akkor régen, amikor lelkeket lenyűgöző varázslatos nagy erejével ércfalként állotta az útját világosságnak és felvilágosodottnak. Ma már tudunk olyan chaszidizmusról is, amelynek l'art pour l'art van tenyészte és van védelme. *Martin Bubernál*, aki akarva, nemakarva ugyancsak ivott a Mendelssohn-gondolatok élő forrásából, a chaszidizmus nemcsak a belletrisztika, de a tudomány köntöskében is jelenik meg, hogy aztán szárnyat adjon a mesemondó képzeletének.

Mendelssohn-gondolatok formálják a zsidó elbeszélőirodalmat és költészetet. Ugyanez a hatás mutatkozik az oroszországi íróknál: Levinsohn, Achad Haam és mind a többiek írásait, a Haszkala egész irodalmát átjárja a kultúra belső, elfojtott, tudatok alatt parázsló tüze.

Tardos-Taussig Armin: Abitat

F. Fürth Margit: Mártuka első élménye

Volt reggel, amikor a gyerekeket nem kellett telköltetni az iskola miatt, pedig köznap volt. Nagy csete-patéra ébredtek olykor. Az udvarról behallatszott a Mari néni hangja. Már akkor főtt az üstben egy csapat ruha, a gőz betöltötte párával az udvart, ahol Mari néni csontos, csupasz karja szaporán forgatta a ruhát és nyelve még szaporábban a szót. Visszhangzott a ház tőle.

— Anna fiam, hozd ki az ágyruhát, meg egy kosár fát is ide, hallod-e, Anna fiam! Te meg mit akarsz tőlem, — kiabált a kapuban leskedő emberére, — eregy az emberpiacra munkáért, a rossz beléd, nem pályinka, már reggel, jó vóna?! Inkább néznéd, a gyerek hol van, már iskolába kell menni, mi lesz, hé? Jön az a fa, Anna? Mi lesz? Persze, a mosóné siessen, jaj még csak itt tart, Mari néni? az igen, sokat is, jól is, hamar is, persze... No itt vagy, gyermekem? Tiszta vagy-é, tudod-é a leckét? megtanáltad-é az uzsonyát? Eregy no a kiskisasszonkával, no, fel vagy öltözve takarosán, nem kell szégyenkezni. No, eregy, virágom, eregy.

Mari néni szappanhabos karját a teknőben nyugtatta, úgy hajolt féloldalt a kislányára, hogy megcsókolhassa.

Anna szolgáló sietve lökte a fát az üst elé és felszabadulva, megkönnyebbülve surrant a konyhába vissza.

— Olyan hegyes szeme van ennek a Mari néninek, inkább magam mosnék, — mondta paraszti szükszavúan.

De Mari néni egy kerék volt a háztartás üzemében. Nála amolyan hálópólya volt a hely nélküli cselédeknek és ezen a réven ellátta a „házait“ cselédekkel és azon kívül mindig minden munkára kapható volt. Káposztataposás? vendéglátás? barmicva? komaság? násznagykodás?

— Eregy, Anna fiam, Mari néniért!

S a munkatöbblet kérdése el volt intézve. S a ruha, mint a patyolat, olyan a kezén. Hogy „hegyes“ szeme van? Igaz. A szeme tömpe orra ráncos tövének a völgyéből szúrósan lesködött, — de pénz után! és a pénz megbecsülése erény. Mert mire a pénz neki? Valérkára, a kislányára, aki az apácák iskolájába járt az „esternát“-ba, amit az externatusok, a kinlakók után mondtak így. Valérkán habfehér csipkés kötény volt, — a kiskisasszonkán, Mártukán, fekete klot...

A Mártuka iskolája közelebb volt. A minorita klastromnál elvált a két kislány.

— Majd nézzen be a kapun értem, várok magára.

Ezt Mártuka mondta. Kicsit idegenül nézte Valérkát a fehér, nagyon uri kötőjében, kicsit irigyelte is talán. Az apácák iskolájában már a második elemiben nemcsak németül, hanem

franciául is tanultak. Három nyelvet: magyart, németet és franciát! Mártáék, — németet ők is, igen és — hébert... De héber az nem nyelv, mert lám, — otthon nevetnek, mikor a héber olvasókönyvét keresi.

— Miért nem mondd, hogy az imakönyved kell!? — nevet anya.

A zsidó iskola a templom udvarán volt. Tizenegykor, hogy kiontotta magából a sok terem a kislányokat, Mártuka a kapuban elnézett a zárda felé. Nem mert haza menni Valér nélkül. Mari néni ritkán nagy sárga fogakkal telt száját látta gondolatban és félt a hangjától:

— Nem imponál a mosóné lányával jönni, kisasszonka? nincs az ráírva tán?

Márta visszafordult a templomudvarba. Szembe a kapuval a nagy zsidó templom széles lépcsőzetén elkezdett „sántapicizni“. Félhábon ugrált fokról-fokra a krétával jelölt kockákba egyedül, míg partnere akadt az egyházi gyerekei közül. Aztán a nagy néptelen udvarban, a bezárt templom kapujában „kapóztak“ színes kavicsokkal a déli napsütésben. Aztán nemsokára bekiáltott a kapun Valérka:

— Jöjjön, Mártuka.

Illedelmesen mentek egymás mellett hazafelé. Valahogy mintha csak kifelé lettek volna egymás mellett. A minorita klastrom előtt Valérka ke-

Tardos-Taussig Armin rajza

Tardos-Taussig Armin: Ima

resztet vetett. Mártuka körülnézett szorongva, ki látja őt? A szeme megakadt a lépcsőn. Valérka azt hitte, megértette.

— Tanítson meg sántapicizni, Mártuka...

— Jó. Jöjjön no.

Felmentek, ugráltak és nagy lett volna a mulatság, de jött a koldus, aki itt szokott üldögelni.

— Dicsértessék, kisasszonkák.

Valérka nyelvéről lepergett a:

— Mindörökké...

Mártuka hallgatott. De a koldus a hallgatást is értette.

— A templom lépcsője nem játszóhely, nézze meg az ember, nem zsinagóga ez, így rontja meg egy a mást.

A hangja emelkedett és emelkedett és Mártuka sülyedt és zsugorodott és égett az arca és a szivéről minden vér lefutott a lábába, a sebesen tovairamló lábába. Nem nézett Valérka. És nem is akarta látni. Futott, de nem haza, amerre Valér, hanem a klastrom kertbe. Lábával versenyt száguldtak a gondolatai. Ez az érthetetlen szégyenülés-érzés égette. Nem, nem volt tudatos se a szégyenülés szégyenlése, se az, hogy ez az egész rejtély és ezt a rejtélyt meg kell oldani, ezt a kérdéshalmazt: ... szégyen-e a zsinagóga? szégyen-e templomlépcsőn játszani? szégyen-e zsidónak lenni? Lehet-e bántani valakit, mert játszott, mert zsidó és lehet-e, lehet-e most hazamenni és nem venni észre, mikor és hogy mondja el ezt az egészet Valér az anyjának, aki azok közül való? ... A nagyok nem értik meg

a gyerekeket és ha ő, Mártuka elmondja ezt az anyjának, könnyen meglehet, ez lesz a felelet:

— Á, mit törődsz vele! Álljanak a fejükre...

És egyéb semmi se lesz. És megint ott lesz Mari néni és neki megint Valérkával kell menni majd iskolába, mert anya sugja:

— ... ne szégyenítsd meg, olyan gyereke neki, mint te vagy nekem.

Mártuka maga se tudta, mit tesz, innen várja-e kérdéseire a feleletet, vagy azért, mert látni akarja, milyen hát belül az, ami nem „zsinagóga“, — nem tudta, miért, de átlépte a klastrom kiskapuját, azt, ahonnan a minorita papokat látta kijönni. Hűvös csend az üres boltíves folyosón. Mártuka halkán szedte a lábát, mert szörnyű éles visszhangot adott a boltív homályos mélye a nagy kőkockán koppanó lépéseknek. Sehol egy lélek. Egy távoli ajtó nyílt ki és egy reverendás alak várakozón nézett a kislányra. Mártukának elállt a szívverése. A csöndben megint:

— ... Dicsértessék...

És Mártuka... jaj, hogy köszönjön?... megfordult és gondolatlanul ment, ment vissza, végig a boltíves folyosón. Nagyon messziről még a füléhez ütődött:

— ... kit keres? ... akar valamit? ...

Mártuka ment, ment zugó fejjel, süketen a hangok iránt, haza...

S aztán olyan egyszerű volt minden. Hazament. Nem volt Mari néni az udvaron és nem volt a konyhán sem. És Valér sem volt sehol. Asztalhoz ültek, Anna behozta a levest és anya szasszatottan, németül, — hogy a gyerekek ne értsék, de Mártukának megmagyarázták felajzott érzékei a nem ismert szavakat is — anyva fojtott hangon mesélte apának:

— Ilyen izgalom ezzel a mosónővel. Csendőrök jöttek érte. Egy cseléd lányt, aki nála lakott, elcsalt a Sajóhoz és belökte a vízbe. Hatszáz forintja volt a takarékbán. Azért...

TARDOS-TAUSSIG ÁRMIN

grafikai műveit már több ízben méltatta a *Múlt és Jövő*. Különösen finom hangulatú tájképei keltettek figyelmet, amelyek a realitás talaján is oly mély misztikumot árasztanak. Ujabban a portrétanulmány felé fordult és itt is elsősorban az áhítatba merülő arcok misztikumát keresi. E studiumai közül néhányat bemutattunk. A szegedi hitközség megbízásából érdekes felfogású rézkarcot készített Löw Immanuel főrabbiról, amire még visszatérünk.

Dr. Kiss Arnold: Baracs Károly öröksége

Vannak Istentől áldott családok, amelyek az Istennek kezéből származott ragyogó koronákat hordanak a fejeiken. A szellemnek, a lelki kiválóságoknak és erényeknek csodálatos tűző koronáit. A halandó testük sírba hervadhat, de lelki hajlamosságuknak, az Isten műhelyéből kikerült koronái átöröklődnek. *Baracs Károly* családja ősei Isten ötvözött koronákat viseltek homlokaik körül. A nagy ős, a prágai rabbinus, a legendák homályában csillogó Mester, az isteni tudománynak, a természet titkos erői ismeretének, az alkimia, a bölcelet és rejtelemtan koronáját hordja fejedelmi méltósággal, ezrek által megcsodáltan.

A pesti és budai zsidógyülekezetek halhatatlan rabbija késői följegyzések szerint az isteni tan magyarázatának és a bölceleti gondolkodásnak édesszavú hirdetője. Évtizedek kódén át felénk csillan magasívelésű homlokán viselt isteni koronájának sugárzása. A szegedi nagy ős a Tórának, a papságnak és az irányító vezérségnek koronáit ragyogtatja halhatatlan élete hervadatlan műveiben. Felvilágosodást, műveltséget, magyarságot, honszerelmet hirdet fanatikus és viharteljes időkben a 48-as évek magyar dobokat peregtető és magyar hadiharsonákat rivalogtató tábori papja. A nagybátyák közül az egyik az örök poézisnek, örök szépségeknek szomjasajkú vándora az óceánon túl. Fején a költészetnek koronája. Egy másik a magyar judikaturában eleddig el nem ért magasságba emelkedik: fején az igazságért vívott küzdelemnek koronája. Világszerte megbecsült tudományt terjeszt még ma is a harmadik. Szépség és harmónia, flórának és faunának gyönyörűségeit rója fel tudós írásokban homályos cella mélyén. A jogi tudásnak, az orvosi tudásnak, klasszikus remekműveknek szeretetével, ápolásával tündököl a harmadik, a negyedik, az ötödik. Asszonyaik a női méltóságnak, a női lélek szépségeinek koszorúival járnak: Szeged papnéja elé hódolattal járultak a legkiválóbbak. Barach az apai név viselője. Annyit jelent ez a név, mint áldott. Áldott volt az édesapa is, egyik legkiválóbb jogásza a fővárosnak. Lelkén ugyancsak halhatatlan szépségeknek Istentől eredő koronájának ragyogása. És amikor megszületik a gyermek: *Károly*, a mély érzésű és sejtelmeket látó édesapa és a nagyműveltségű édesanya, a szegedi nagyapa tanácsára Kiszriélnek nevezi el az újszülöttet. Annyit jelent ez a szó, mint az Istennek koronája. Igen! Jövendő látó szemekkel az ősök isteni koronáját fonták gyermekük feje köré a boldog szülők. Zsidónak akarták nevelni. Isten koronájává, *akinek gondolkozása nemes és előkelő és előítéletek számára megközelíthetetlen, akinek érzülete gyöngéd és finom hajlamosságú, együttérző és részvétteljes zsidónak, Kiszriélnek, aki jegenye a jellemében, zsidónak, Kiszriélnek, aki igazlelkű és őszinte, a*

hazugságnak habozás nélkül lerántja arcáról az álcát, aki becsülettel jár és becsülettel cselekszik, aki az igazságért bátran és csüggedetlenül sorompóba száll.

Baracs Károly lelkének, vérének hajlamosságait dicsőséges örökségképpen hordozta a bensejében. A prágai ős öröklött koronájának fénye a természet csodás erőiben való gyönyörködni tudást oltja a szívébe. Hegyi utakon bolyong, s titkokat érez fűszálnak halk ringásában, erdők zúgásában, s érzi azt, hogy az Isten neve nélkül, a megtisztult Istenhit nélkül holt anyag, élettelen agyagkoloszsus, a célját elveszített nagy világegyetem. A humánus eszmék szeretete, a pesti dédősnek öröksége, másik isteni korona a homlokán. Kiszriél ő, az öröklött vére szerint, a szegedi nagyapának, a felvilágosodásért, a nemes eszmékért vívott küzdelmei isteni koronája illeszkedik a gyermek halántékai köré. A Poéta ős lelkülete fonódik koszorúképpen a lelke köré, tudásszeretethez, jogérzetnek, klasszikus szépségek rajongásának átívódott hevülete dobogtatja a szívét. Az apai hajlékban, könyves állványok polcairól nagy gondolkozók, nagy írók szelleme leng feléje; gyermekéveinek egy részét a szegedi paplakásban tölti; annak udvarán játszadozik boldog kedvteléssel s látja az oroszlánfűrtös gigászi lelkületű nagyapát, tudós munkásságában, a szabad eszmékért vívott küzdeleiben, érzi szöghaján kezének lágy simogatását, hallja oktató szavának mély zengését s a Kiszriél törhetetlen abroncsokkal szövődik fogékony egyénisége köré. „Felejtethetetlen marad előttem nagyapám alakja”, — mondja Baracs Károly, — „amint ott áll a szószéken papi palástjában, hatalmas sziklaként emelkedve a kicsinyes élet tülekedése, zajgó hullámai fölébe.” Az ilyen Kiszriél, az ilyen isteni korona nemes büszkeséggel telíti annak hordozóját; arisztokrata felmagasztosultság ez, amely öntudatlanul megnyilvánul egy-egy gesztusban, egy-egy önfeledten felcsattanó szóban, a minden alantastól irtózó mimóza-érzékenységekben, a lelki tisztaság semmitől meg nem bontható harmóniájában. Arisztokrata gögnek mondhatnád, de arisztosz ez a szónak legnemesebb, leggyönyörűbb veretében; akinek szívében él, finoman reszkető idegek érzékenységevel kerüli ennek az öröklöttségnek másokkal való éreztetését, de keresztül tör az minden óvatos szelidségeken, mint a napsugár se lehet szerény a tükrözésében, ködök, mocsarak és hinárok előtt sem.

Baracs Károlyban, a gyermekben már ott szunnyadtak eleve elrendeltetéssel jövendő viselkedésének és magatartásának a kiszriéli örökségnek világító útjelzései, sugárzásai a Kiszriél névnek, amellyel születésekor őt szülei elnevezték. Baracs Károly nevének ragyogásában vitathatatlanul nagy része van az ősi ház hagyományainak, nevelő elveknek, amik gyermek- és ifjúkorát irányították.

Dr. Baracs Marcellné: Zsidó nők világkongresszusa

A Hamburgban lefolyt világkongresszus egyhangúlag elhatározta a Zsidó Nők Világszövetségének megalapítását. A végrehajtóbizottságba, melyben a világ legelső zsidó asszonyai vesznek részt, beválasztották dr. Baracs Marcellnét, a Magyar Izraelita Nőegyletek Országos Szövetségének elnökét, aki a *Múlt és Jövő* felkérésére alábbi reflexiókban vázolja a Világszövetség nagy céljait és feladatait:

Kongresszusra gyűltek össze június hó 3-án Hamburgban a világ különböző tájairól a zsidó asszonyok és négy napon át folytattak tanácskozásokat arról, hogyan kellene és lehetne megoldani a legégetőbb problémákat. Tisztában vagyunk azzal, hogy ezer problémája van a világtársadalomnak ma és mindenkoron. De vannak problémák, amelyek nem az egyetemességet, csak annak egy részét érintik, de mert egy rész megromlása zavart okoz az egyetemességben is, szükséges, hogy foglalkoztasson mindenkit. Ennek a felismerése azonban még nem általános. És még ismeretlenebb fogalom annak a belátása, hogy ha nem orvoslásról, de megelőzésről van szó, mindenesetre mindenkinek önvédelem szempontjából is felfigyelni kellene. Ilyen probléma a zsidókérdés is. Az örökké fennálló kérdés: vajjon fajnak, vagy felekezetnek tekintendők-e a zsidók, már olyan probléma, melynek megoldása ködbe vész. A zsidók a szétszóródás, a nagy honvesztés következtében elszéledtek világszerte, magukkal vivén faji tulajdonságaikat és minthogy más világrészek, más országok, más nyelvű társadalmak közé kerültek, mint idegenek és idegenszerűen hatottak új hazáikban. Nagy alkalmazkodási tehetségük révén fölvetették az illető népek szokásait, életmódját, de mert a mindennapi élet megnyilatkozásaiba mélyen belenyúló vallási törvényeikhez híven ragaszkodtak, *nem keveredhettek annyira el soha semmiféle néppel, hogy teljesen beleolvadva, megsemmisülhettek volna.*

Talán abból a körülményből, hogy mint az első egyistenimádó nép az akkori barbár környezetből kiváltak, fölemelkedtek, úgyszólván mestereivé lettek a többieknek és mindig, mindenütt az ősi kultúra forrásaiból merítettek, származik minden zsidónak meggyőződése, hogy kiválasztott népnek gyermeke. És noblesse oblige. Nekünk — *akarva-akaratlan* — jobbagnak kell lennünk, többet, különbet kell produkálnunk másoknál.

Mármost az évezredek hányattatásai alatt annyi népen, különféle kultúrán, különböző éghajlaton, gazdasági, politikai változáson keresztül, más vidéken más képet kapott a zsidóság. Az egyöntetűséget, a közös származásadta egyűvé tartozást ma már csak azzal lehet dokumentálni, hogy mindenütt egyformán magunkévá tesszük azokat a kérdéseket, azokat a bajokat, amelyek itt vagy ott érdeklik vagy érintik a zsidókat zsidó voltuk miatt, vagy annál fogva.

A zsidóság igen nagy része és pedig leginkább

azokban az országokban élők között, hol elismerést, egyenlő jogokat és érvényesülést élveznek, ma nem áll zsidó nemzeti alapon, magát zsidó vallásúnak vallja csupán és sokan ebben látják a zsidóság nagy veszedelmét. Nem erre a helyre tartozik ennek a kérdésnek taglalása; itt csak annyit akarok megemlíteni, hogy több ízben, *miikor a külföldön, mint a magyar zsidó nők képviselője résztvettem kongresszuson, gyűlésen, tapasztalnom kellett, hogy rossz zsidóknak tartanak minket. És mikor egyszer a Gyermekevédő Ligához fordultam sokak unszolására, miért kerül külföldre oly kevés zsidó gyerek a gyermekvonatokkal, azt a választ kaptam, hogy csak határozott kérésre visznek ki gyermekeket és zsidó gyermeket a külföldiek alig kérnek. Utána jártam a dolognak, kiderült, hogy a magyar zsidó gyerekeket, mint nem eléggé zsidó szellemben tartott és nevelt gyermekeket, nem nagyon óhajtják odakünn hosszabb időre családi körükbe fölvenni.*

A vallási nevelés igen fontos kérdése minden kongresszusnak, mert ebben látják a garanciáját a gerinces, önérzetes jellem fejlődésének. Hogyan szerethesse a gyermek vallását, ha annak szépségeit nem ismeri? Hogyan ragaszkodjék zsidó voltához, ha annak gyönyörűségei ismeretlenek előtte és csak arról szerez tudomást, hogy mások igazságtalansága folytán zsidósága miatt megalázás, mellőzés, félreismerés érheti és éri. Az életben elszenvedett csapások és megpróbáltatások ellen csak egy meleg otthon bír kárpótlást és megnyugvást nyújtani, melegséget az otthon pedig csak a családtagok harmónikus együttélése által nyerhet. Ott, ahol vallási érzés nincs, szükségszerűen hiányzik az egymás iránti tisztelet, szeretet, elnézés és megértés, *vagyis tényezői a harmónikus együttélésnek.*

A kongresszus természetesen sokat foglalkozott a Palesztinaépítés problémájával. Ha említést tettem arról, hogy a magyarországi zsidó magyar gyermekektől idegenkednek a külföldön, mert nem eléggé zsidó szellemben nevelődnek, *épúgy ítélik meg a magyar zsidó nők egyetemét is abból az általánosításból kiindulva, hogy Magyarországon nincs semmi érzék a zsidóság általános problémái iránt, sőt a zsidóság egyetemes kérdéseivel állandóan szembehelyezkedünk.* Ennek a sajnálatos körülménynek köszönhető, hogy az amerikai Joint, amely oly grandiózus tevékenységet fejt ki egész Európában a zsidó nyomor enyhítésére, Magyarországon szüntette be munkáját legelőször, a hazai zsidóság kimondhatatlan kárára. *Lépten-nyomon találkoztam szemrehányásokkal, amiért nálunk a zsidóság egyetemes kérdései elől elzárkózunk.* Holott magam is hangsúlyoztam, hogy például a Palesztina-építés egyik főértékét abban látom, hogy bizonyos zsidó tömegeket visszavezet a földműveléshez, a fizikai munkához és ezzel is enyhíti a zsidó szociális nehézségeket. Ezt a szem-

pontot többen kidomborították a zsidó nők világkongresszusán, amely *határozatai között kimondotta, hogy Palesztina felépítését az egész világ zsidósága szempontjából nagyjelentőségűnek tartja és követeli az összes nőszövetségektől, hogy ezen munkában részt vegyenek.*

A Világszövetség határozatai közé tartozik, hogy *akciót indít a zsidó nők aktív és passzív választójogáért a zsidó közelet teljességében, tehát a hitközségi életben is, ahol a nő a szociális munkák vállalásában végezhet nagy feladatokat.* És nagy jelentőségűnek tartom azt a határozatot is, amely *a zsidó nőegyesületek egyik főfeladatává teszi a zsidó ifjúságnak zsidó szellemben való nevelését, a zsidóság szellemi javainak ismertetését és terjesztését.* Ez a zsidó nőegyleteket hivatásukban kulturális magaslatra emeli.

A gyermeknevelés nagyfontosságú kérdése egyik főtémáját képezte a hamburgi kongresszusnak; ezzel kapcsolatban a pályaválasztás és pálya átcsoportosítás. A szociális feladatok egyike: *a pályaválasztási tanácsadó létesítése.* Ma, amikor minden erővel takarékoskodni kellene, hogy a többtermelést ezzel is elősegítsük, mint egyik tényezőjét az újjáépítésnek, igen fontos dolog *a tehetség és rátermettség megállapítása és felismerése.* Ha a gyermek elérte azt a kort, amikor határoznia kell leendő hivatása fölött, legritkább esetben van oly határozottan megnyilvánuló tehetsége egy bizonyos irányban, hogy a kutatást, keresést kizárja. Ma, amikor anyagi áldozatot mindinkább kisebb mértékben nyújthatnak a szülők, hosszú előkészültséget igénylő pályák ritkábban jöhetnek szóba. Gyakran ugyan ezen oknál fogva minden kedv és hajlamosság nélkül meglévő üzletekbe, hivatalokba kerül a gyermek és ez megátolja és gyakran elsorvasztja igazi képességeit. A nagy háború hosszú tartama alatt — kényszerűségből — sok pálya nyílt meg a nők előtt, úgy szólván minden készütség nélkül máról-holnapra kellett megüresedett helyeket betölteni. Mikor a háborúból hazakerült egyének ismét elfoglalhatták régi helyeiket, a nők onnan kiszorultak. Visszatartották őket elhagyott házi munkatercikre, de nem tudták egyszersmind visszavarázsolni, a háborúelőtti gondtalan rendezett viszonyokat is, amelyek megélhetést nyújtottak minden törekvő embernek. Családalapítás, új generáció fejlődési lehetőségei mindig nehezebb problémákká válnak és nem mindig az erkölcsök romlása oka annak, hogy ha fiatal emberek életösztönei nem találván módot a kielégítésre, törvénytelen és rendezetlen talajra terelődnek.

Minthogy nem elegendő ma már egy egész család eltartására egy kereső, több kereső lehetőségekre kell gondolni és itt azután igen nehéz probléma kerül a szociálisan gondolkozó agyak elé.

Munkaalkalmak teremtése nem könnyű feladat, de van itt még más nehézség is. Legutóbbi külföldi utam Londonba vezetett. Ott alkalmam

volt sok tényezőt felismerni és megtalálni, ami magyarázatot ad arra a kérdésre, miért rosszabbak a viszonyok nálunk még a kelleténél is.

A régi angol közmondás: „az idő pénz“ nálunk még mindig nem eléggé ismert fogalom. Időnkkel fukarkodni nem tudunk és ezért nem tudjuk annak ellenértékét, a pénzt sem megszerezni, sem megbecsülni. A munkakészséget is lehetne még kifejleszteni, mert még ma is akadnak sokszor oly egyének, kik a munkára igen rászorultak, mert minden anyagi javak birtokát nélkülözik és a nehezen megteremtett munkaalkalom látára válogatni szeretnének könnyebb, kényelmesebb, jövedelmezőbb elhelyezkedés reményében.

Zsidólányok előtt sok pálya azért zárul el, mert nem hajlandók azt választani. Így például zsidó házaknál számtalan keresztény leány nyer alkalmazást, mint cseléd, holott zsidóleányok éppen el tudnák végezni ezt a munkát. Persze, a cseléd sor nem nagyon biztató addig, míg a munkaadó lenézi cselédjét, nem tekinti családtagnak, tőle százszázalékos munkateljesítményt követel, béren és ellátáson kívül azonban nem tart számára sem szívében, sem lelkében semmi ellenszolgáltatást. Talán, ha a „háztartási alkalmazottak“ nem műveletlen parasztlányokból kerülnének ki, de közelebb állanának munkaadóikhoz értelmiség dolgában, átválna a viszony is köztük, így megértőbbé és nem lenne ez a pálya az, amelyet csak azok választanak, kik semmihez sem értenek, vagy semmi ítélőképességgel sem bírnak.

Vannak a zsidó nőknek nagy *nemzetközi feladataik is. Együttműködés a más felekezetű szociális munkásokkal,* bekapcsolódás a politikába, amennyiben a női nem haladása és boldogulása kérdése erre a térre tereli a munkát. Mily más volna az élet, ha a nő nyugodt lehetne afelől, hogy nem viszik többé férjét, fiát háborúba. A legelső feladat tehát *a tartós béke és a szeretet országának megteremtése és felépítése.* Sok szempontból kell tehát elismernünk a szükségességét és örömmel üdvözlönnünk a létesítését a Zsidó Nők Világszövetségének, melynek megalakulása Hamburgban június 6-án megtörtént.

BEKÖTÉSI TÁBLÁK

a **MULT ÉS JÖVŐ** 1928. évfolyamához
8 oldalas teljes tartalomjegyzékkel.

Ára 3 pengő és portó.

Megrendelhető a Mult és Jövő kiadóhivatalában,
Budapest, VI., Révay-utca 14. Telefon: L. 999 55.

Ugyanitt kaphatók bekötési táblák és tartalomjegyzék a régebbi évfolyamokhoz is.

Patai Edith: Herzl előfutárjai

A legtöbbször alig hallottunk róluk, vagy ha itt-ott régi történetekben felcsillant a nevük, halk mosollyal odasoroztuk őket a gettó álmodói közé. Pedig mindazokat, akik a különböző korszakokban a zsidó állam visszaállításáról szótték fantasztikus álmaikat, Herzl előfutárjainak tekinthetjük. És ha ma, a történelem távlatából tekintünk végig ezen a soron, érezzük, hogy itt a történelem örök igazsága kereste meg a maga hirdetőit. Herzl nem ismerte és nem tanulmányozta ezeknek a férfiaknak — akik között van zsidó és keresztény, tudós és katoná, hadvezér és kereskedő, uralkodóherceg és hivatalnok — életét, ő mindazt, amit alkotott a saját lelkéből merítette, mégis mindezek Herzlnek és az ő nagy eszméjének dolgoztak.

Dr. N. M. Gelber, a kiváló történettudós valóban értékes munkát végzett, mikor a történelemkutatás teljes apparátusát felhasználva nemrégiben megjelent könyvében: „Zur Vorgeschichte des Zionismus“-ban* áttekinthető képet adja az önálló zsidó államra való törekvések hosszú sorának. Ez a mű nemcsak a cionistákat fogja érdekelni, hanem minden zsidót, akiben van történelmi érzék. Amint a tudós szerző az előszóban elmondja, hogy kevesen tudják, hogy bár a cionista mozgalom csak 30 éves, a zsidó állam visszaállítására irányuló

* Dr. N. M. Gelber: Zur Vorgeschichte des Zionismus. Judenstaatsprojekte in den Jahren 1695—1845. Herausgegeben im Auftrage der Executive der zionistischen Weltorganisation London. Phaidon-Verlag Wien. Dr. N. M.

Gelber, a mű szerzője született 1891 május 27-én Lembergben, Nachman Gelber héber író fia, főiskolai tanulmányait Wien és Berlinben végezte. A háború négy évét a fronton töltötte. 1918 óta Wienben él. Főképp zsidó történelmi kutatásokkal foglalkozik. Főbb művei: „Die Juden und der polnische Aufstand“ (1923); „Aus zwei Jahrhunderten“ (1924); „Aktenstücke zur Judenfrage am Wiener Kongress“ (1920); „Studien zur Geschichte der Juden in der Krakauer

Republik“ (1924). Irodalmi működésének összefoglalását lásd S. Winingen: Grosse Jüdische Nationalbiografie Band II. S. 398—399.

törekvés sokkal messzebbre, évszázadokra, nyúlik vissza. Történelmi ténynek lehet tekinteni, hogy a zsidóság már közvetlenül a Palesztinából való kiűzetés utáni időkben foglalkozott ezzel a gondolattal (*David Alroy* Amediából 1160 körül), *Juda Halévy* Cionidája örökké hirdeti, hogy még az akkor gazdasági és politikai jólétben élő spanyol zsidókban is mennyire élt a vágy az ősi föld után. A híres tudós pénzügyminiszter: *Abrabanel* egyik írásában annak a meggyőződésének ad kifejezést: „hogy maguk a nemzetek fognak bennünket támogatni a szent föld visszaszerzésében.“

1553 körül *Don Josef Nássi*, a „naxosi herceg“ a török udvar segítségével akarta az eszmét valóra váltani és így már realisabb politikai hátteret adott neki.

A XVI-ik században Sabbatai Zewi hozta forrongásba a zsidó lelkeket és bár az ál-Messiások szerepét még ma is misztikus homály fedi, annyi bizonyos, hogy ezek a megmozdulások is a Palesztina utáni sóvárgás fejezetébe tartoznak. A XVII. és XVIII-ik században, valószínűleg éppen Sabbatai Zewi hatása alatt egyes keresztények is foglalkoztak a zsidó állam eszméjével.

Eddig a könyv bevezetése. A XVII. század elejétől kezdve részletesen tárgyalja a szerző az összes, a zsidó állam alapítására irányuló terveket és az ezzel foglalkozó iratokat. Így a dán tudós családból származó *Holger Paulli* írásait, amelyek nem maradtak hatás nélkül a kortársakra, úgy-hogy pl. a közismert *Marquis de Langallerie* nemcsak kalandos tervet dolgozott ki a zsidó állam felépítésére, hanem összeköttetésbe lépett a hágai török követtel az ügy érdekében.

Pierre Jurieux francia lelkész „L'Accomplissement des propheties ou de la Deliverance prochaine de L'Eglise“ című művében a zsidóság visszatérésének proféciájával foglalkozik.

Hermann Móric szász herceget is foglalkoztatta a zsidó állam eszméje, sőt halála előtt Dél-Amerikában akart zsidó államot alapítani és magát ott királlyá koronáztatni.

Ezek után a többé-kevésbé fantasztikus kísérletek után 1770 körül először találkozunk azzal a törekvéssel, hogy az eszmével politikai alapon is foglalkozzanak. Ebben az esztendőben egy magát „*Ein Mann vom Stande*“-nek nevező férfiú egy írást küldött *Moses Mendelssohn*-nak a zsidóság czységesítése ügyében és csodálatos Mendelssohn élelátása, aki válaszában kifejti, hogy egy önálló zsidó állam kialakulásáról csak akkor lehet szó, ha Európa összes hatalmai általános háborúba keverednek.

1801-ben *Ligné* herceg, az osztrák szolgálatban álló francia generális, barátnőjének, *Grotthus* bárónőnek ajánlott emlékiratot adott ki a zsidókérdésről. Ez az emlékirat egyben vádirat a keresztény társadalom ellen a zsidókkal való rossz bánásmód miatt.

Napoleon keleti politikája érdekében Szíria, Ázsia és Afrika zsidóinak a zsidó állam visszaállítását és Jeruzsálem felszabadítását helyezte kilátásba és már akkor foglalkozott a gondolattal, amely később is vonzotta: hogy a zsidók szemében mint az ő Messiásuk szerepeljen.

1818-ban az aacheni kongresszuson is napirendre került a zsidó-kérdés, még pedig Lewis Way memorandumának alapján. Sőt emellett a zsidók teljes polgári és szociális egyenjogosításáért küzdő írás mellett Way még egy külön fogalmazványt csinált a zsidók állapotáról az orosz cár egyenes kívánságára, aki Lewis Way szerint élénk együttérzést tanúsított: „für die wahren Interessen dieser unglücklichen Nation“. Way szívesen vállalta a zsidóság védelmét, mert az ő számára a zsidók: „in einem besonderen Sinn eine königliche Nation“. Emlékiratában több bibliai citátummal alátámasztva, arra az eredményre jut, hogy közel az idő, amelyben a jesaiasi prófécia értelmében „a királyok vetélkednek a zsidó nemzet szolgálatában.“ I. Sándor orosz cár, aki a miszticizmusnak hódolt és a vallásos misztikus hajlamú Madame Krüdener befolyása alatt állt, kegyesen fogadta Way feliratát, előterjesztette a kongresszusnak, tárgyalták is, de pozitív határozatot nem hoztak.

A 20-as években az oroszországi dekabrista mozgalom a zsidókérdéssel is foglalkozott, de még a legradikálisabb reformtörekvésű dekabristák sem voltak mentesek az antiszemitizmustól, sőt a dél-oroszországi csoportok vezetője, Pestel szerint a zsidókérdés sok szociális reformnak a fő akadály. Épp ezért felveti a zsidó államalakítás tervét, még pedig török területen, Kis-Ázsiában. Ugyanennek a megoldásnak, ha más területen is (a Krim-félszigeten vagy a közel Keleten) hiva egy másik dekabrista, Grigorij Perez, a kikeresztelkedett udvari zsidó Ábrahám Perez fia.

Az első reális kísérlet a zsidó államalapítás irányában Mordechai Immanuel Noah nevéhez fűződik. Mint az amerikai kormány tuniszi követe, volt alkalma az ott élő zsidók szomorú helyzetének tanulmányozására. Mikor visszatért hazájába és látta, hogy még a közszabadságokra oly büszke Amerika is különbséget tesz zsidó és nem zsidó fiai között, megérlelődött benne az elhatározás, hogy a zsidó ügynek szenteli magát. 1818-ban a „Scheerith Izrael“ társaság templomának a felavatása alkalmából kifejtette nézeteit a zsidó nemzet visszaállításáról. A világ zsidósága, amely 7 millió lelket számlál, több befolyással, szellemi és anyagi erővel bír, mint bármely más hasonló számú nép. Az időt kedvezőnek látja Noah, hogy a zsidóság kiküzdje a Palesztinába való visszatérését. Később módosítja tervét és zsidó helyi centrum létesítését javasolja Amerikában. Már 1820 körül igyekezett Grand Island szigetén földet vásárolni és erre vonatkozólag tárgyalásokat kezdett a kormánnyal. Noah törekvései sok gúnnyal, kétkedéssel találkoztak, de ez nem ingatta meg elhatáro-

Grünfeld Gyula: Illusztráció Patai Kabalájához
Az OMIKE Műbarátok Köre kiállításából

zásában. Egy keresztény barátjának, Samuel Leggetnek segítségével Grand Islandon 2250 láncc földet vásárolt. A többit a kolonizáció megindulása után akarta megszerezni. Ez lett volna az önálló zsidó állam alapja, az egész világ üldözött zsidóinak aziluma. Noah saját, nagy népszerűségű lapjában, mitsem törődve kortársai gúnyos rosszakarataival, nagy lelkesedéssel küzdött eszméjének megvalósításáért és 1825-ben egy hűséges barátjával együtt elhagyta New-Yorkot és Grand Island egy kis városkájába, Buffalóba ment. Innen kiáltványt intézett az egész világ zsidóságához. Ez a kiáltvány egyike a zsidó államalapításra irányuló mozgalmak legértékesebb dokumentumainak. Az új államot Ararat-nak nevezte Noah és az ünneplés alapköveteléhez sok ember özönlött Buffaló városába, de sajnos, mindjárt itt, a szép, impozáns külsőségekkel megtörtént lépés után, csődöt is mondott a meleg zsidó szívből fakadt terv. Noah hiába várta a kivándorlókat. Ehelyett a legelőkelőbb rabbik tiltakoztak a zsidó állam eszméje ellen, sőt az orosz és lengyel hitközségek nem is kapták kézhez Noah kiáltványát.

Noah ezek után elkeseredve visszavonult a magánéletbe. Csak 1837-ben tér újra vissza régi eszméjéhez és több hatalmas és patetikus beszédben fejtegeti a zsidó állam szükségességét és a zsidóságnak az őshazába való visszatérését. Ebből látszik, hogy Noah nem állott meg az Ararat-tervnél, hanem most már teljes erővel Palesztina, az igazi zsidó ország mellett foglal állást. Most már nem azilumról beszél, nem az egész világ üldözött zsidóinak menedékhelyéről, hanem a nagyhatalmak protektorátusa alatt alakuló szabad zsidó országról, ugyanarról, amelyért 52 évvel később Herzl Tivadar teljes erővel szállt sikra.

Érdekes, fantasztikus röpiratokat küldözgetett szét 1830-ban egy bizonyos Gustav Seyfart nevű

protestáns kereskedő. Felszólítja a zsidó népet, ébredjen fel, mert szabadítója immár érkezett. A kiáltvány Siegfried Justus I. aláírását viselte és Zionból 24. Dec. 1830-ról volt keltezve. Seyfartot pedig „Zion teljhatalmú megbízottját”-nak nevezi. Mindez kitűnő bibliai stílusban van tartva. Ugyancsak Seyfart alapította a Zion-társaságot, amely 3 fokozatba osztotta tagjait. Ez a titokzatos működés sok fejtörést okozott több ország diplomáciájának. Metternich is érdeklődött az ügy iránt. Közben a röpiratokat betiltják, Seyfartot lecsukják, majd ismét szabadon bocsájtják, mint „megzavarodott álmodozót”. Később a prágai főkapitányság megállapítja, hogy a Zion társaság egy exaltált keresztény kereskedő Johann Siegfried eszméje, aki azonos a röpiratok Siegfried Justus

Heimberg Dávid: Frigyszekrényfüggöny (Rézkarcs)
Az OMIKE Műbarátok Köre kiállításából

I.-jével. Dúsgazdag, művelt, tudományos ember de egy kereke hiányzik. Feladta üzleteit, doktorátust szerzett és Seyfartot, aki szintén „ein sektirisch schwindelnder Kopf” nevezte ki meghatalmazottjának. Közben a Landesgubernium a nagytekintélyű Josef Perlt, a tarnopoli német-zsidó főiskola igazgatóját megbizva, mondjon véleményt Seyfart röpiratairól. Perl igen érdekes memorandumába kifejti, hogy szerinte ezek a röpiratok semmi hatással nem lehetnek a zsidóságra. Így aztán elsimultak a hullámok e különös ügy körül és Siegfried, Justus I. Jeruzsálem saját maga által megkoronázott királya csak bizarr epizód maradt a zsidó államra való törekvés történetében.

1840-ben a damaskusi események hatása alatt különösen Angliában számos híve támadt a gondolatnak, hogy a zsidókérdést a zsidóság területi koncentrációja alapján oldják meg. Természetesen

ez a mozgalom szorosan összefüggött a keleti kérdéssel, amely ebben az időben Mehmed Ali fölkeleése folytán jelentékeny tért foglalt el az angol politikában. Később Ausztria, Anglia, Oroszország és Poroszország négyes szövetséget alkottak a török fennhatóság védelmére. A londoni konferencia idején nagyon alkalmasnak látszott az idő, hogy a keleti kérdés megoldása keretében Palesztinát visszaadják a zsidóságnak. A politikai okokon kívül az angol nép biblikus szelleme, vallásossága is nagyban hozzájárult az eszme erősítéséhez. Már a XIX. század eleje óta a „*Restoration of Jews*” kedvenc gondolata volt Anglia kulturált osztályainak. A politikai helyzet még aktuálisabbá tette ezt a kérdést. Az öt nagyhatalom ultimátumot intézett Mehmed Alihoz, amelyben Sziria, Adanas, Kréta, Arábia és a szent helyek azonnali kiűrését követelik. E helyeket azután semleges területnek akarták nyilvánítani. Ez a törekvés mozgásba hozta a zsidóság visszatérésének barátait. Az eszme egyik első harcosa Lord Shaftesbury, a későbbi vezető angol politikus, aki már 1838-ban komolyan foglalkozott a Palesztina-kérdéssel és naplójeljegyzéseiben megírta, hogy Jeruzsálem újra el fogja foglalni helyét a népek között és Anglia lesz az első hatalom, amely megszünteti Jeruzsálem elnyomását. Isten sugallatára tervet fog kidolgozni, amellyel majd sikerül neki Palmerstont is befolyásolni.

1840 márciusában a *Times* memorandumot tesz közzé a zsidó Palesztina visszaállításáról és ezt az összes protestáns hatalmaknak átnyújtották. Ez a memorandum, mely számos bibliai citatummal bizonyítja, hogy a zsidóságnak vissza kell térnie Palesztinába, természetesen teljesen keresztény szempontokat követ. 1839-ben Viktória királynőnek is átnyújtották ezt a memorandumot, amelyre Palmerston adta meg a feleletet, hogy „a királynőt különösképpen érdekli a zsidóság jövőendő sorsa és reménye”.

Hogy milyen komoly volt bizonyos körökben a Restoration eszméje, ezt legjobban Churchill őrnagy egy beszéde bizonyítja, aki mint a Kelet alapos ismerője, a sziriai angol expedíció törzstisztje és angol konzul, egy bankett alkalmából Damaszkusban többek között ezeket mondta: „Barátaim, létezett egy zsidó nép, amely kitűnt a tudományokban és dicsőséges volt a háborúban. Azok a szép völgyek és síkságok, amelyek most a vad és nyugtalan arabok birtokai, ahol most az enyészet vas jogara az úr, valaha dúsz termésben virultak és Zion leányainak énekétől visszhangoztak. Bárha már közelegne Izrael szabadulásának órája! A Makkabeusok utódai méltók lesznek nagy őseikhez!”

Mialatt a sajtó és a nyilvánosság élénken foglalkozott a zsidóság visszatérésének kérdésével, Londonban az öt nagyhatalom tárgyalta a keleti kérdés megoldásáról. Franciaország keresztény egyházi állam felállítását javasolja, viszont Orosz-

ország Ausztriával egyetemben a török uralom fenntartása mellett foglalt állást. Oroszország még orosz templom és zárda felállítását kívánja. II. Frigyes Vilmos protestáns püspökséget állít fel Jeruzsálemben és annak a reményének ad kifejezést, hogy egykor itt kialakul: „a zsidóság és kereszténység centruma és a protestáns vallásfelekezetek nagy egyesülése“. Frigyes Vilmost palesztinai terveivel kapcsolatban a zsidóság megtérítésének gondolata is foglalkoztatta és a kortársak ezzel magyarázták, hogy az új püspökség első püspöke a kikeresztelkedett misszionárius Michael Salomon Alexander lett, aki 1820—25. években a plymouthi hitközség előimádkozója és metszője volt.

Látjuk tehát, hogy ebben az időben a kereszténységet komolyan foglalkoztatta a zsidóság renaissancenak gondolata. Érdekes kérdés: hogyan reagált a zsidóság ezekre a törekvésekre? A „Restoration“ mozgalommal majdnem egyidejűleg az angol zsidóság vezető egyenisége, Sir Moses Montefiore nemcsak teljes érdeklődéssel fordul e kérdés felé, hanem Mehmed Alival komoly tárgyalásokat folytatott arra nézve, hogy 50 évre adjon neki annyi földet, hogy 100—200 faluban zsidókat telepíthessen. Ezzel a megoldással Montefiore az eddig Amerikába, Kanadába kivándorló zsidó testvéreit Palesztinába akarta irányítani és azt remélte, hogy így „ezer és ezer testvérünket a szent földön letelepíthetjük, ahol boldogan élhetnek zsidóságukban, ami Európában nem lehetséges“. Mehmed Ali meg is állapodott Montefioreval, sőt minisztere utján ezt írásban is lefektette. Közben Montefiore kénytelen volt Damaskusba utazni és csak 1840-ben visszatérése után fogott hozzá palesztinai terve megvalósításához. Sajnos, e rövid idő alatt a politikai helyzet úgy változott, hogy Mehmed Ali már nem volt Szíria helytartója és így a megállapodás is semmissé lett. Ekkor Montefiore arra törekedett, hogy a Kelet zsidóit angol védelem alá helyezze, amit az európai sajtóban különféleképpen kommentáltak. Churchill őrnagy memorandumot intézett Montefiorehez, amelyben felszólítja, kezdje meg a zsidóságnak, mint népnek szervezését, ami szerinte feltétlenül keresztülvihető. Szíriát és Palesztinát szerinte ki kell venni a tudatlan szultánok és pasák uralma alól és európai közigazgatás alatt meg kell nyitni a nyugati civilizációnak. Így szerinte a keleti kérdés rendezésének nagy előnyére válna, ha a zsidóságot készen találná arra, hogy visszatérjen az országba, amelyet újra fel akarnak építeni. Épp ezért Churchill azt ajánlja Montefiorenak, hogy más, befolyásos zsidókkal egyetemben, kezdje meg a küzdelmet a zsidóság nemzeti létéért. Az új mozgalom jelszava: „Föld és Otthon“ legyen és „hol van zsidó szív, amely ne örömmel követné ezt a hívó szót“. Később hasonló szellemben még egy írást küldött Churchill Montefiorenak, amelyet ez utóbbi az angol zsidók kamarájának, a

„Board of Deputies“-nek elő is terjesztett. Ez a kamara bár annak a meggyőződésének adott kifejezést, hogy Churchill eszméiből sok áldás fakadhat, anyagi eszközeit, amelyek különböző forrásokból adódtak, nem állíthatta a terv rendelkezésére. A Palesztina-kérdést, szerintük, az európai országok összzsidóságának vállvetve kell megoldani és a közös munkában természetesen az angol zsidók is örömmel kiveszik részüket. Churchill 1843-ban igazolja ennek a határozatnak kézhezvételét és ismét reményének ad kifejezést: „hogy a zsidó képviselői kamara meg fog győződni az európai zsidóság állásfoglalásáról egy olyan fontos kérdésben, amelytől rég szenvedő és üldözött népük jövő generációjának sorsa függ“. De saj-

Dénes Sári: Rézkarc
Az OMIKE Műbarátok Köre kiállításából

nos, úgy az angol, mint a többi zsidók, dacára a kedvező politikai helyzetnek, nem fogták fel az cszme nagy horderejét. Nem fogtak közös akcióba, amely pedig már 1840. év körül esetleg meghozta volna a zsidók közjogilag biztosított nemzeti otthonát Palesztinában.

Az angol mozgalommal egyidejűleg a német zsidóság körében is foglalkozni kezdtek a Palesztina-kérdéssel. 1840-ben Berlinben C. L. K. jelzéssel egy röpirat jelent meg „Neujudäa“ címen, amelynek szerzője politikailag képzett ember és széles látókörrel bír. Szerinte Palesztina helyett „amelynek megvásárlására a gazdag zsidó nép minden kincsei sem elegendők“, egy kevésbé lakott, a civilizációtól távoleső földön kell otthont keresni a zsidó népnek. A gondolat valóra válásának a röpirat szerint „csak az előkelő zsidók lanyhasága áll útjában, mert ezek gazdagságuk élvezeté-

Holzer Rózsi: Templombejárat
Az OMIKE Műbarátok Köre kiállításából

ben megfelelnek népük érdekeiről. A Gondviselés bizonyára nem akarta, hogy a zsidók napjaik végéig szétszórva idegenek között éljenek, mert rendeltetésük, hogy saját otthonukban újra egyesülve államot alkossanak. És a zsidó nép újjászületése után ismét nagy művekkel fogja megajándékozni az emberiséget és Uj-Judäa első alapítóinak unokái már el sem tudják majd képzelni ősük nyomorát és szenvedéseit.

Ennek a röpiratnak, bár sok érdekes és megszívelendő részletet tartalmaz, hatását nemsokára elhomályosította egy másik, amely az „Orient“-ben, az akkoriban igen elterjedt zsidó hetilapban szintén névtelenül „Konstanzi Anonymus“ jelzéssel jelent meg. Ez a kiáltvány, amely a zsidó szellemi emelkedettség egyik legszebb dokumentuma, meg akarja győzni a zsidóságot a palesztinai telepítés nagy fontosságáról. A zsidóság sorsa Keleten dől el és a zsidóság nem hunyhat szemet a keleti események előtt. A zsidóság nem azért őrizte meg népességét évszázadokon keresztül, hogy most az emancipációban elveszítse önmagát. Különben is az emancipáció semmiképpen sem oldotta meg a zsidó-kérdést. A szemita őstörzs testben és lélekben annyira különbözik az északi szőke fajtól, hogy egy kiegyenlítődség szinte lehetetlen.

Az Uj-Judäa“-vel ellentétben, ez az írás-

élénk visszhangot keltett, sőt az új keleti helyzet kapcsán több nemzsidó ujság foglalkozik a zsidóság jövő sorsával. Többek között a Svájcban megjelenő *Morgenland* pl. kifejti, hogy a Palesztina kifejezés nem helyes, hogy ezt a földet csakis „Izrael földjének“ kell nevezni. Az ellenvéleménynek dacára a Konstanzi névtelen és a Churchill őrnagy memorandumainak meg volt a hatása. Különösen a zsidó ifjúság lelkesedett és amulettként hordozta magánál a zsidóság újjászületésével foglalkozó írásokat.

Ebben az időben az „Orient“-ben, amely különben nem állott teljesen kritikátlanul a Palesztina-eszme szolgálatában és ellenkező nézetű cikkeket is közölt, többször utaltak Görögország példájára, megemlítve, hogy a XIX. század huszas éveiben a legjelentékenyebb férfiak állottak a hellén újjászületés gondolata mellé. Az „Orient“-tal szemben dr. J. M. Jost az „Israelitischen Annales“-ben és még inkább Philippson a német asszimilációs mozgalom vezére az „Allgemeine Zeitung des Judentums“-ben a cionista mozgalmat, bár minden mozzanatát figyelemmel kísérik, nem tartják életképesnek. Különösen Philippson a zsidóság egyedüli boldogulását Németországban és a teljes asszimilációban látja.

De Philippson intelmei dacára különösen sok német és osztrák zsidó foglalkozott a zsidó állam gondolatával és főképp az ifjúság körében az eszme lelkes követőkre talált. 1836-ban egy Moritz Steinschneider nevű diák Prágában egyesületet alakított, amely programjával a zsidó függetlenség visszaállítását tűzte ki. De az eszme megvalósítása érdekében nem sokat tehettek, míg 1840-ben a Keletről való visszatérésében Cremieux Bécsbe érkezett és a bécsi zsidóság nagy ünneplésben részesítette. Ekkor két zsidó diák írásban kidolgozott tervet nyújtott át neki zsidó kolónia alapításáról Palesztinában és egyben támogatását kérték. A két diák Benisch és Oesterreicher Londonba készültek, hogy tervüket Montefiore elé vigyék. Cremieux igen meleg ajánló sorokat adott az ifjaknak és kéri Montefioret, hogy „nemcsak politikus udvariassággal“, hanem meleg érdeklődéssel fogadja őket. Benisch és Oesterreicherhez Cremieux hosszú levelet intézett, amelyben kifejti a saját álláspontját. Szerinte a Palesztina-terv csak a Franciaországon kívül élő zsidók számára birhat jelentőséggel, mert a francia zsidóknak oly drága szülőföldjük van, hogy kevésbé érzik egy palesztinai kolónia szükségességét, mint a többi zsidók. Különben a terv Cremieux szerint csak úgy valósítható meg, ha egy hathatós európai „protekciót“ tudnak szerezni a kolónia számára. A jövő megmutatta, hogy Cremieux ezzel eltalálta a Palesztina-politika lényegét, azt a pontot, amelyet ma is a legfontosabbnak tartunk. Érdekes, hogy ez a levelezés a bécsi rendőrség kezébe került és oly nagy fontosságot tulajdonítottak neki, hogy nyomozást indítottak a két diák után, amely

négy és fél hónapig tartott. Miután a pontos élet-rajzi adatokat és a két ifjú teljes jellemrajzát megszerezték, arra az eredményre jutnak, hogy ezek külföldi összeköttetések dacára semmi praktikus lépést mindezideig még nem tettek, „az egész eszme éretlen ifjak fantasztikus ideája, amely tanulmányi idejük alatt leköti érdeklődésüket, de amely a reális életben valószínűleg magától semmivé lesz.” Természetesen a későbbi évek fejleményei megmutatták, hogy mennyire helytelen volt ebben az esetben a bécsi rendőrfőnök ítélete. De ezzel még nem merült ki a rendőrség szerepe ebben az ügyben. 1841-ben egy Steinschneiderhez intézett levelet fogtak el, amelyből egy titkos „reform és destruktív” törekvésű egyesület létezését gyanították. Ujra megindult a nyomozás, amelynek során *Metternich* kijelentette, hogy nem szabad elfelejteni, hogy „az összes országok zsidói már évek óta hatalmas erővel törekednek a teljes politikai emancipációra.” De úgy az osztrák, mint a porosz rendőrség semmi komoly eredményre nem tudott jutni és végül az a nézet alakult ki, hogy léteznek ugyan egyesületek a zsidó hanyatlás megakadályozására, de ezek egész veszélyteleneknek látszanak.

Az 1840 körüli évek története a zsidó mozgalom szempontjából még ezzel nincs befejezve. Még egy érdekes tervről kell megemlékezni, amelynek orosz szerzője, hogy a cenzurát kikerülje, röpiratát Leipzigben jelentette meg. A zsidó-kérdés megoldását teljesen antiszemita szempontból, de azért becsületes objektivitásra való törekvéssel sürgeti. Szerinte csakis a *territorialisztikus megoldás* lehetséges. A Fekete-tenger partján fekvő területeket ajánlja mint legalkalmasabbat. Tekintve, hogy a zsidók az évszázados üldözések dacára megtartották népiségüket, ami előnyükre irandó és semmikép sem alkalmasak a teljes asszimilációra, ez az egyedüli mód, hogy tőlük megszabaduljanak. Ha a zsidó állam terve Oroszország területén megvalósul, bizonyára az egész világ zsidósága oda fog seregleni és pénzt és értékeket hoznak magukkal és az is valószínű, hogy majd idővel az egész keleti kereskedelmet befolyásolják. Így Oroszország nemcsak hogy több millió alkalmatlan emberből nevel hasznos polgárokat, hanem még dicsőséget is szerez nevének.

Ezzel befejeztem a könyv tartalmának ismertetését. Sajnos a megszabott keretek között sok érdekes adatot, árnyalatot, sok jellemző apróságot nem adhattam vissza. De annyi bizonyos, hogy ebből az ismertetésből is kitűnik, hogy a cionista mozgalom összes árnyalatainak vannak ősei, hogy az összes ma uralkodó szempontokat már ezelőtt is felvetették, hogy ez a mozgalom, mint minden komoly emberi törekvés lassan érlelődött, sok kiváló elme és meleg szív, sok zsidó és nemzsidó gondolkodó adta hozzá szellemi erejét.

A MAGYAR ZSIDÓK PRO PALESZTINA SZÖVETSÉGÉNEK KÖZGYÜLÉSE

június hó 26-án folyt le nagy és lelkes érdeklődés mellett. *Dr. Friedmann Ignác* kormányfőtanácsos elnöki megnyitójában vázolta a Szövetség eddigi munkáját és jövőendő feladatait. Majd kegyelettel megemlékezett a Szövetség elhunyt elnökéről, *Baracs Károly* udvari tanácsosról, akinek az emlékére a Szövetség országos gyászünnepély keretében fogja méltó módon megörökíteni. Megemlékezett továbbá a Szövetség elnöki tanácsának tagjáról, *Kaszab Aladárról*, aki a nagy filantrophoz méltó melegséggel tanúsított érdeklődést a szentföldi építőmunka iránt. Az ő helyét a Pro Palesztina elnöki tanácsában a pesti izr. hitközség elnökhelyettese fogja betölteni, *dr. Hajdu Marcell*, aki nem-cionista létére készséggel vesz részt a palesztinai építés történeti munkájában. Megemlékezett továbbá *dr. Vajda Zsigmond*ról, aki annyi lelkesedéssel vett részt minden ülésen és az alig negyven éves korában elhunyt *dr. Ehrenfeld Bertalan*ról, aki minden szép ideálért oly nemes hevülést tanúsított. — A Szövetség második évi működéséről *Gábor Ignác* főtitkár számolt be. Sikertől rövid idő alatt a palesztinai munka ellen tanúsított elfogultságot és előítéletet eloszlatni. Budapesten és az egész országban lelkes érdeklődés mellett a zsidóság vezető egyéniségeinek bevonásával folyt a szentföldi munka ismertetése, a közvélemény felvilágosítása, úgy hogy ma már az egész ország rokonszenvéről lehet beszélni. — *Dr. Lukács Leó* előterjesztette a zárszámadást és költségvetést, mely állandóan emelkedő tendenciát mutat. — *Dr. Kahan Nisson* a Jewish Agencyhez való csatlakozásról nyújtott be határozati javaslatot, amelyet egyhangulag elfogadtak. A Jewish Agency fele részben cionista, fele részben nem-cionistákból fog állani és így lehetővé válik, hogy nem-cionisták is támogassák a palesztinai építő-munkát. — *Patai József* Herzl-emlékének méltó megörökítéséről tett előterjesztését más helyen közöljük. — Az elhunyt *Baracs Károly* helyébe *prof. dr. Pfeiffer Ignác* ny. műegyetemi tanár, világhírű tudóst választották meg, aki meghatott szavakban mondott köszönetet és üdvözölte Stern Ábrahámot, régi héber mesterét.

AZ OMIKE MŰBARÁTOK KÖRE

június hó 27-én tartotta évzáró ülését. *Fónagy Béla* elnöki megnyitójában ismertette a Kör céljait és nagyobb áldozatkészségre hívta fel az illetékes köröket, amire az igazán művészi feladatot és zsidó munkát teljesítő Kör méltán rászolgál. — *Dr. Frisch Ármin* évzáró jelentésében kiemelte a legutóbbi év fontosabb mozzanatait. *Dr. Frisch* törekvése, hogy a grafikai iskolát zsidó tartalom és zsidó irány tegye jellegzetessé. — *Háy Gyula* „Vallás és iparművészet” címen tartott igen értékes előadást arról, hogy miként állhat az iparművészet a vallásos áhitat szolgálatában, miként hathatnának egymásra léleknevelő feladataikban. *Dr. Bánki Ernő* a pályadíjakról tett jelentést, melyeket majdnem kivétel nélkül *Fónagy Béla* elnök tűzött ki méltó áldozatkészséggel, holott a Műbarátok Köre valóban megérdemelné, hogy szélesebb rétegek forduljanak feléje és segítsék nemes céljaik elérésében. — *Jakab Dezső* nagynevű építőművész elismerését fejezte ki a Kör munkája iránt, majd indítványozta, hogy pályadíjakat tűzzenek ki *templomi ablakfestés-tervekre*. E célból felajánl kétszáz pengőt jutalomdíjul. — Az évzáró után a közönség megtekintette a grafikai iskola kiállítását, mely valóban szép haladást és fejlődést mutat. A kiállított művekből néhányat bemutattunk mai számunkban.

Biró József: Egy szegény ördög
(Fónagy Béla tulajdona)

Fenyő A. Endre: Könyöklő nő
(A MIEFHOE első kiállításából)

Kemény Zoltán: Zsidó maszk

A MIEFHOE Művésztersaság kiállítása

Június első napjaiban a Lipótvárosi Társaskörben a zsidó egyetemi hallgatók művésztersasága állította ki munkáit. Mintegy harminc fiatal művész lépett ki a nyilvánosság elé — festők, szobrászok, grafikusok — a Képzőművészeti Főiskola végzett és jelenlegi növendékei. Százharminc szobor és kép dokumentálja a legfiatalabb generáció álmait, tehetségét és ambícióját. A kiállítás az OMIKE Műbarátok Körének égíse alatt rendeztetett meg, a védnökök között a zsidó élet legkiválóbbjai: báró Kohner Adolf, Hevesi Simon, Buday-Goldberger Leó, Wertheimer Adolf, Fónagy Béla, Glücksthal Samu és mások.

A díszes névsornál még az a figyelemreméltóbb, hogy jóformán ez az első eset, hogy a zsidó diákok kollektív megmozdulással mutatják be produktumaikat. A MIEFHOE — sajnos — még messze van attól, hogy a zsidó diákok összeségét tömörítse magába. Fiatalságunk egymástól elszigetelve, egymásról mit sem tudva, tanul és küzködik, alig érez magában zsidó öntudatot és a zsidóság egészéhez való tartozást, hacsak nem utalja közös sorsra a menza kenyere.

Manapság kétszeres örömmel kell fogadnunk és méltányolnunk minden ilyen megmozdulást, amely ifjainkban a zsidó szolidaritás érzését fejlesztheti.

Éppen ezért nem voltunk meglepve, hogy a fiatal művészek munkáiban igen halvány nyomát láttuk egy speciális zsidó művészetnek. A társaság mindössze egy éves és ezen idő alatt nagyon kevésse fejlődhetett ki tagjai között a zsidó élet és sors problémáinak artisztikus koncepciója. És mégis van valami közös vonás a művekben: az a nosztalgias pesszimizmus és az életöröm negációja, amely a festmények tompa tónusaiból és melankolikus emberarcaiból árad ki. Talán az évezredes zsidó sors atavizmusa ez.

A kiállítás egyébként gazdag, változatos, friss és érdekes. Fiatalságuk dacára is sok kiforrott és megállapodott érettséget találhattunk. Természetesen a modern irányzatok dominálnak inkább. Fenyő A. Endre a legismertebb ezek között — témáiban a szomorú szürkeséget hangsúlyozza, mély differenciáltsággal. Szemere Lenke szegény embereiből is az élet nyomasztó kilátástalansága revelálódik, Háy Ká-

Jacobi Elza: Jób

Lajta István: Jacobi Elza arképe
(A MIEFHOE első kiállításából)

Jacobi Elza: Beethoven

Goldmann György: Önarckép

Trauner Sándor: Fej

(A MIEFHÖE első kiállításából)

Littmann Frigyes: Gyermekfej

roly László fejei meg egyenesen tragikusak. Trauner Sándor formafelbontásának eredetisége ragad meg. Biró József (aki különben elnöke a Társaságnak) gazdag koloritja és formaeleganciája ellenére is, a rezignációt festi meg fejeiben. Schubert Ernő józanul és illuziótlanul analitikus; Kemény Zoltán különleges irrealitása ellentéte Kertész Aladár lehiggadt naturalizmusának. Heimovics Sándor, Bertisch Blanka, Fischer Lili, Kupferstein Imre, Szin György, Székely Margit, Kepes György, Vajda Lajos, Feld Lajos, Ungár Imre, Koppány Éva, Öhlmacher Anna, Polyák Erzsébet, Wittman Zsigmond, Hammer Dávid, Wohl Zoltán, Farkas László és Gárdonyi Ella festményei és rajzai mellett Lajta István, Goldmann György, Littmann Frigyes, Jacobi Elza, Székely Mór és Weiss Klára szobrai keltettek megérdemelt, komoly feltűnést.

(B.)

APRÓ TÖRTÉNETEK POLITIKA NÉLKÜL.

Dr. Fritz Löwenstein, a jeruzsálemi cionista információs iroda vezetője érdekes apróságokat állít össze a *Jüdische Rundschau* egyik legutóbbi számában a turistákkal kapcsolatban szerzett élményeiből. Ime néhány szemelvény.

*

Egy turista irodámba lépve, németül kérdezi: „Bocsánatot kérek, Jeruzsálemben van jelenleg a zsidók koronázatlan királya?” Egy pillanatig arra gondoltam, hogy felkapom a telefonkagylót és gyorsan hívom a tébolydát, de aztán ráésszeltem, hogy bizonyára Weizmannra céloz, tehát így feleltem: „Vele jelenleg nem beszélhet, mert Londonban van.” Erre következett a meglepő válasz: „Ugy, tehát Herzl most Londonban van?” Zsidó hirlapíró volt Wienből.

*

Egy chicagói zsidó, akinek fivére nagy szerepet visz az amerikai zsidó életben, azt kérde tőlem: hogyan juthat legkönnyebb a Madagaskar nevű zsidó kolóniába? Megmagyaráztam neki, hogy Madagaskar francia kolónia és nagyon messze van Palesztinától. De ő felháborodva méltatlankodik, hogy az információs iroda nem tud felvilágosítást adni egy zsidó kolóniáról. Megneveztem erre az összes zsidó kolóniákat, amelyeknek neve legalább némileg hasonlít Madagaskarra: Migdal, Magdiel, stb. De a rejtély csak nem jutott megoldáshoz. Hosszú fejtörés után végre így szóltam: „Nem gondol ön Damaskusra?” „Igen, igen — felelte lelkesen — Damaskus!” Mire szelíden felvilágosítottam: „Da-

maskus sem zsidó kolónia ugyan, de ezt megmondhatom, hogyan érheti el, hiszen ez a város a szomszédos országban van, Syriában”.

*

Egy turistának, kívánsága szerint, felvilágosítást adtam a Palesztina-építés finanszírozásáról és a Keren-Hajeszodról. Közben a következő kérdéssel lep meg: „Mondja kérem, mennyi tulajdonképpen a Keren-Hajeszod bevétele a palesztinai vámokból?”

*

Egy amerikai turistának odaadtam az Emek eredményéről szóló propaganda-iratunkat, óvatosságból megkérdeztem: „Bizonyára tudja, mit jelent az Emek!” „Hogyne? — hangzott az önértékes felelet — az a héber egyetem!”

*

Egy kis gyermeknek, aki a jó Istent még emberi fogalmak szerint képzei el, az anyja megpróbálja magyarázni, milyen hatalmas és mindenható az Isten. Mire a gyermek így szól: „Adonáj bewodaj Angli”. (Isten bizonyára angol!)

*

Egy yemeni asszony elmondja, hogy Németországba szeretne utazni és felvilágosítást kér. Megkérdezem hogyan fogja tudni megértetni magát Európában? Mire a yemenita nő fölényesen felel: „Hát hogyan? A zsidókkal beszélhetek mindenütt héberül, a gójokkal pedig természetesen arabul, mint mindenütt a világon!”

Háy Károly László: Kislány
(Buday-Goldberger Leó tulajdona)

ÚJ KÖNYVEK

A RÓMAI GHETTÓ

A római zsidó hitközség 2300 esztendő története.

— Strausz Adolf professzor új könyve. —

A legrégebbi zsidó közösség, amely évezredek át megtartotta eleven kapcsolatait a zsidóság centrumához és a történelem folyamán sokszor maga is a zsidóság centruma lett: Róma. Jeruzsálem elpusztítása előtt is volt itt nagy zsidó hitközség és a zsidók, különösen a római köztársaság ideje alatt, teljes szabadságot élveztek. Elképzelhető a fájdalom, amikor látniok kellett, hogy Titus légiói bevonulnak Rómába a judeai foglyokkal és a jeruzsálemi templom szent edényeit a pogány templom zsákmányául helyezik el. Ettől kezdve a római zsidóság története tulajdonképpen a diaspora-zsidóság sorsának tükörképe, amely hol elhomályosodik, hol fényben ragyog.

Strausz professzor könyve tehát nemcsak a római ghettó történetét adja, hanem egyben feltárul benne a zsidóság egyetemes tragikuma. A kereszténység keletkezése idejében a zsidókat mint „első keresztényeket” üldözik és dobják a cirkuszok vadállatai elé. A kereszténység első martirjai zsidók. És mégis amint a kereszténység megerősödik, elsősorban a zsidók ellen fordul. Itt-ott a pápák védelmükbe veszik az üldözötteket, de legtöbbször maguk segítik elő bulláikkal a zsidók elkülönítését, lenézését és inkvizíciós üldözését. Annak a Caraffa-családnak, mely a magyar történelemben oly szomorú szerepet játszik, egyik pápai trónra jutott tagja rendeli el a római ghettó építését és emeli a zsidók társadalmi börtönének falait, hogy egész Európa hűséges követője legyen a Szeretet egyháza fejedelmének. És még tragikusabb, hogy amikor évszázadok múltán az a rajongó római polgár szinte vallási cselekmény áhítatával elsőnek vág bele feszítő csákányával a ghettó kapujába, hogy a válaszfalak lerombolásának útmutatója legyen, ezzel a cselekedetével egyszersmind a római zsidóság megsemmisítő beolvasásának megindítójává lesz. És csak a legújabb renaissance-mozgalom kezdi visszaadni az olaszországi zsidóság történeti öntudatát.

Minderről azonban Strausz professzor az ő lendületes, érzékfeszítő előadásával úgy ad számot új nagy művében, hogy szinte víziószerűen vezeti az olvasót az évezredek útvesztőjében, szinte kézen ragad és szemmel láthatóan mutatja az események lepergését és szinte halljuk a történet dübörgését.

Mesteri munkát végzett Strausz Adolf „A római ghettó” históriájának megírásával. Ezt a könyvet el kell olvasnia minden művelt magyar zsidónak. Sőt kevésbé műveltje is úgy fogja olvasni mint rendkívüli érdekes regényt. Mert a legszebb regényeket mégis csak a történelem kövacsolja.

Strausz Adolf könyvét művészi illusztrációkkal egészítette ki *Margherita de Lotis* neves római festőnő, aki megörökíti szemléltetően is a ghettóból mindazt, amit véglegesen eltüntet most a városrendezés. A „Genius” könyvkiadó pedig gondoskodott róla, hogy illusztráció és szöveg egyformán szép kiadásban kerüljön a közönség elé. (P.)

A BAL-SEM ÉS A ZSIDÓ PÜSPÖK DRÁMÁJA.

Frankfurtban bemutatásra került Arnold Zweig új színműve, amelyben egy érdekes Bal-Sem legendát dolgozott fel. A chászid-mesét költői formába öntötte Martin Buber és Patai József is. Zweig drámát alkotott belőle. „Die Umkehr”. A megtérés. A brixeni püspök zsidó volt és rene-

gat lett. Zsidó származását zsidógyűlölettel igyekszik ellensúlyozni. Minden husvétkor máglyára visz egy-egy zsidót és ez alkalomból izgat a volt fajtestvérei ellen. De álomlátomások gyöttrik. Ősei vádlókként lépnek fel ellene. A brixeni zsidók is álmot látnak. A rabbi látja őseit a máglyákon és a zsidó származású püspököt díszornátusban. Elérkezik a husvét. Az ediktum a zsidók ellen ki van függesztve. A rabbi, aki önként feláldozza magát, a püspöki palota börtönébe kerül. A püspököt éjjel a rabbihoz vonzza őseinek szelleme. Nagy párbeszéd után megtér. És husvét ünnepén a nagy prédikáció alatt a zsidók ellen való izgatás helyett bűnösnek vallja magát a nép előtt, mert hiányzik belőle a szeretet. Egy titokzatos zsidó jelenik meg előtte és megérinti palástját. A püspök elsápad. Az ősök, az ősök! A bíról kiküldött bibornok vezeklésre küldi a püspököt. A népnek azt mondják, hogy a püspök meghalt. Színleges temetés. A koporsó előtt a zsidók küldöttsége is megjelenik és békét és bocsánatot hirdetnek. A püspök vezeklő áruhában a menetben hallja a zsidók megbocsájto szavát és megkönnyebbülten világgá megy. Arnold Zweig drámája bővelkedik nagy jelenetekben, költői monologokban és érzékfeszítő dialógokban. A frankfurti előadásnak igen nagy és mély sikere volt.

IRODALMI TÜKÖR.

A háborús irodalom és a zsidók. — A héber betűs Don Quijote. — Komor András nagy zsidó regénye.

A könyvpiacot szinte teljesen a háborús könyv uralta ezekben a hetekben. Remarque könyvének: „Im Westen nichts Neues” sikere még a német könyvpiacra is szokatlannak, mert alig két hónap után ma már a félmillió példányszám felé halad. Egyik német hetilap, melynek „völkische” tendenciái túlságosan is nyíltak, felhasználja ezt az alkalmat, hogy a zsidóságot támadja a nem-zsidó írónak e példátlan sikeréért, mondván, hogy a zsidó defetizmus az, amely a háborúellenes könyvnek éppen a zsidóság köréből annyi olvasót verbuvál. Ha így volna: valóban szégyenkezés nélkül fogadhatjuk el ezt a megállapítást s a zsidóság büszkén vállalhatja azt a feladatot Európa népei között, hogy a beteg pacifizmus helyett egy egészséges, nemes harcot hirdessen a háború ellen.

Egy kis irodalmi exotikum: a spanyol kormány kiadta héber betűkkel „spaniol” nyelven Cervantes Don Quijote-ját. Ezt a különös kiadást ingyen osztogatják majd a Balkánon és másutt szétszórt szefard zsidók között, hogy ezáltal a spanyol nyelv feltámadását a spanyol zsidók utódai között propagálják. Az inkvizíció nemzete így akarja visszaállítani a kulturális közösséget azzal a zsidósággal, amelyet századokkal ezelőtt kiűldözött s amely szétszórtan Európában azzal a tisztasággal őrizte meg a régi spanyol nyelvet, hogy a szefard zsidók élő spaniol nyelve ma a spanyol nyelv élő forrása.

Érdekes harc folyik Oroszországban egy zsidó író körül. Babel, a modern orosz írók egyik legkiválóbbja könyvet írt Budjoni vörös hadvezér lovascapatairól. A könyvnek óriási sikere volt s bennünket különösen érdekelhetnek Babel tiszta irodalmisággal, sok szeretettel megrajzolt zsidó figurái. Ezek a zsidó alakok nem tetszettek Budjoninak, mert nyilatkozatokban megtámadta Babelt s azt állította róla, hogy nem vett részt a harcokban s távol élt a vörös lovashadsereg életétől. Ebben a harcban Budjoni maradt alul, mert az orosz irodalom Babel mellett foglalt állást.

A magyar könyvpiacnak is megvan a maga zsidó irodalmi szenzációja: Komor András regénye: „Fischmann S. utóda” (Pantheon kiadás). Ép annyira irodalmi, mint amennyire zsidó szenzáció ez a könyv, mert hiszen első ízben kapunk bevált kísérletet arra s hozzá szigorúan irodalmi eszközökkel és keretek között, hogy a magyar zsidóság asszimilációjának lelki tolyamatát megrajzolják. A magyar zsidóság volt már keret, sőt volt már regénytéma is. Talán a legszebb magyar zsidó regényt éppen a zsidóságtól elszakadt Erdős René írta: az „Uj sarj”, minden konvertitáskodása dacára, zsidó életet és zsidó figurákat rajzol meg, olyan tradíciókat, amelyet telejtetni minden „Ave Róma” — ez Erdős René legújabb könyve — sem tud. Zsidó vonatkozású Földi Mihály regénye is: a „Halasi Hirschler fiú”, amelyen azonban átüt az író belső, őszinteség nélküli magáttakargatása. Annál keserűbben őszinte Hatvani Lajos báró zsidó regénye: „Zsiga a családban”, amely még történelmi dokumentuma lesz a magyar zsidóság életének, ép azért mert nagyon őszinte és becsületes könyv.

Ilyen előfutárok után írta meg Komor András, aki már első írásaival is jóleső érdeklődést keltett, szélesen rajzolt regényét. Regényének címe szinte azt a gondolatot kelti, hogy Komor a finom francia író Jean Richard Bloch híres regényének „Simler & Co.”-nak magyar mását akarta megírni: egy cég életén át — a magyar zsidóság életét.

A Fischmann-család széthullásában három generáció élete rétegeződik: a vagyont megalapító öregeké, az átmeneti generációé és azé az újé, amely gyökértelenül vergődik vagy elkallódik, elhull az élet szennyében.

Komor András regényének speciális értéke azonban túl van magán a millió és túl van a különben sem túlságosan bő történésen. (Komor különben is a regény külső eseményeit csak alkalmul használja fel a franciásan finom lelki motiválásokra.) Ez az érték: az a bátor szókimondás, amelylyel az író alakjait megszólaltatja és végre szőnyegre hoz olyan problémákat, amelyek ott égnek a magyar zsidóság tudata alatt, de éppen az asszimilációnak egy-egy patológikus hatása nem engedi, hogy ezek az igazságok kimondásra kerüljenek. A meggazdagodott zsidó ferde társadalmi helyzete, a kikeresztelkedés problémája, amely hazug megoldást ad, hogy a fiú meghasonlott és tunya lelkén át keserű igazságként szakadjon az olvasó elé, a zsidó családi életnek szétbomlási processzusa, amely egyvonalú a zsidóságtól való távolodással és a családból való kiszakadással: mind olyan problémák, amelyekhez Komor nemcsak bátor kézzel, nemcsak a művész öntudatával, de becsületes zsidósággal nyul. Ez a becsületesség az, amely meztelenre vetkőzteti alakjait, hogy olyanoknak lássuk, mint amilyenek és a lelki elferdülések e klinikai példáján át meglássuk az egész magyar zsidóság nem egy beteges társadalmi tünetét.

Komor ép olyan jó megfigyelő, mint amilyen kitűnő pszichológus. Csak azt sajnáljuk, hogy a regénynek nincs szélesebb átfogó ereje s megleégszik azzal a miliővel, amely csak addig terjed, meddig egy család zárt élete. A családon kívül valójában csak két idegen zsidó figurája van a regénynek, az egyik keserűen igaz karikatúra, a másik több ennél: klasszikus típus. A regény jelenete, amikor a rabbi és a hitközségi elnök meglátogatja a kikeresztelkedni akaró családfőt: vitriol.

Komor András ezzel az új regényével, amely a magyar zsidósághoz oly közel esik, élére került annak a fiatal írógenerációnak, amelytől a nagy magyar regény megírását várjuk.

Székelly Béla.

Sima lesz a lába
ha Dr. MORISSON szőrtelenítőt használ

ZSIDÓ HUMOR

„ÉN FÉREG VAGYOK ÉS NEM EMBER.”

Idézet ez a zsoltárokból és R. Jekuthiel Weisz hozzáfűzi a Bikur Cholim templomban a szellemes magyarázatot: Vannak jámborok, akik szörnyen vigyáznak arra, hogy ne egyenek férges cseresznyét vagy egyéb férges gyümölcsöt, mert a féreg élvezése tilos. Ellenben lelkifurdalás nélkül „eszik meg” embertársaikat és a legcsekélyebb dologért a végletekig üldözik. Erre mondja a zsoltáros: „*veanóchi tolááth veló is*” — „én csak féreg vagyok és nem ember, hát ne egyetek meg...”

FÖRABBI, ALRABBI.

A Karlovácon megjelenő „Monatschrift der jüdischen Kantoren” című lap legutóbbi számaiban vita folyik egy fölvetett indítványról, mely szerint a „kántor” és „főkántor” cím helyett a „diakon” és „archidiakon” címeteket vezessék be. Az indítvány azt eredményezte, hogy a legelőkelőbb kántorok inkább azt kívánják, hogy a kereszténységtől átvett „kántor” helyét a régi jó héber „chazan” szó foglalja vissza. „Chazan, gyere vissza, minden meg van bocsátva!” A „főkántor” vagy „Oberkantor”-nál pedig szebben hangzik a „chazan rison”, vagyis „első chazan”, míg az „Ober”, amelyet a kávéházak és vendéglők „főurai” annyira lestrapáltak, véglegesen nyugalomba vonulhatna már! Az egyik chazan ebből az alkalomból reámutat az „Ober-rabbiner” címkorságára is: Magam tanuja voltam a következő esetnek: Egy látogató a rabbinkat állandóan Herr Oberrabbiner-nek titulálta. Mikor a sok „Ober” végre a rabbi idegeire ment, mosolyogva kérdezte a látogatójától: „Ön következetesen „főrabbi”-nak címez engem, nem volna szíves nekem végre elárulni, hogy ki itt községünkben az „alrabbi”?

AZ IGAZI JÓTÉKONYSÁGRÓL

szól a Talmud és többek közt ezt állítja „*Ha valaki azt mondja: Ime itt egy arany, hogy fiam egészséges legyen, vagy hogy én a Menyországba jussak, — az igazi cadik*”. És Rabbi Wells idézi az Orczy-templomban Rabbi Mordechaj Baneth mély magyarázatát: Hogyan lehet, hogy ép azt jelöli a Talmud igazi cadiknak, aki csak érdekből gyakorolja a jótékonyt? A felelet azonban az: A Talmud nem arról beszél, aki valóban csak önzésből tesz jót. Habár azt is szívesen fogadja, mert ezáltal mégis csak eljut majd az önzetlen jótétevéshez is. Itt azonban nem áll: „*aki ad egy aranyat a szegénynek, hogy fia felgyógyuljon, vagy hogy ő a menyországba jusson*”, hanem csak az áll: „*aki mondja*” stb., vagyis olyanról van szó, aki nem akarja a szegényt megszégyeníteni és ezért így szól hozzá: fogadja csak el szívesen, én csinálom a jobb üzletet, mert ezért egészséges lesz a fiam, részem lesz a menyországban stb. Az ilyen aki így bánik a szegénnyel, — *igazi cadik*.

ארטה כשר

„CERES” ételzsír

a szokott kiváló minőségben minden fűszer-, csemege- és élelmiszerüzletben **kapható**.

HUTTER JÓZSEF
Szappangyár-Olajipar Rt.

Budapest, VII. ker., Erzsébet-körút 6. sz.
Telefon: József 461-91, 92, 93, 94

Patai József: Jogos-e a héber írás latin betűkkel?

Megfordítva: *latin írás héber betűkkel*, nem új jelenség a zsidó irodalomban. Amint már az ókorban írtak zsidók perzsa, arab és egyéb keleti nyelvű szövegeket héber betűkkel, a középkorban is a legkülönbözőbb európai nyelvekhez használták a héber írást. A spanyol ritusú imakönyvek ma is tele vannak spanyol nyelvű jegyzetekkel, magyarázatokkal és fordításokkal, melyeket a héber betű közvetít a spanyolul értő zsidók számára. A német nyelvet még régebbi időben írták át héber betűkre és nemcsak a középkori „techinák“, asszonyi imakönyvek német szövege héber betűs, hanem még Mendelssohn német bibliafordítása is. A nyelvet az élet diktálta, de legalább a héber betűvel igyekeztek meghittebbé, rokonibbá, *magukévá* tenni. A spanyol nyelvet az tette évszázadokon át, még a spanyolországi kiűzetés után is oly otthonossá, hogy *héber betűvel* bevonult a ritusba és amikor már rég más nyelvet kényszerített a zsidókra az új környezet, a spanyol-héber megmaradt mintegy *második szent nyelvnek*. Ugyanez történt a „*jidis-deutsch*“ idiomával is nyugaton. A pogromos keresztes vitézek nyelve héber köntöst kapott és *megszentesült* a zsidó nép előtt, annyira, hogy *sok országban fölvetették érte a harcot az élő nyelv ellen*, amelyet vele szemben profánnak tartottak.

Hasonló processzus volt, amikor Nadzsara és más kabbalista költők a 16. században különféle profán, sőt frivol török és arab szerelmi nóták melódiáira vallásos héber énekeket komponáltak, úgyhogy első hallásra a megtévesztésig azonosnak látszott még a szöveg is, amelyben — mint egyesek kifogásolták — „Izrael és Isten ugyanazokkal a szavakkal bókolnak egymásnak, mint a szerelmesek szokták“. A héber betűn át szentté avatódott a legszentségtelenebb melódia is és a nép közkincsévé lett.

Ha „*a betű öl*“, mikor lényegét, szellemet, tartalmat akar kiszorítani, *a betű éltet*, ha mint nemzeti forma, mintegy nemzeti viselet jelentkezik. A zsidóságot nemcsak a zsidó tanítás tartalma tartotta fenn, hanem a „szent betű“ is, „*die heilige oszijesz*“, ahogy a zsidó népdal dalolja. Az alef-bész 24 betűje, amelyet annyi szeretettel becéztek otthon és az iskolában, hogy a zsenge lélekbe belevésődött a történeti tudat, mennyi könny, mennyi fájdalom rejtőzik a szent betűkben, formájukban és melódiájukban. Ezerféle nyelvre és dialektusra töredezett a zsidóság a diaszpóra Bábeljében, egyik nem értette a másik nyelvét, a héber szó értelme sok helyütt kihalt, de maga a héber betű is elegendő összefogó abroncsnak bizonyult, amelyben testvér a testvérré talált.

Ép azért érthető a felháborodás, amely annak a kísérletnek a nyomán fakadt, hogy a héber nyelv megelevenedése kapcsán a régi *héber betűket* a könnyebben hozzáférhető *latin betűkkel* váltsák

fel. Hasonló törekvést látunk Kínában, Törökországban stb., ahol szintén latin írással igyekeznek a nyelvüket megközelíthetővé, „*európai*“-vá tenni. Ott is nagy ellenhatást váltott ki ez az újítás. Nemzeti értékek megcsonkításának fogták fel. De annyi bizonyos, hogy ha nem is lehet nemzeti értékeket pittoreszség szempontjából mérni, az európai ember is veszteségnek érzi, ha Konstantinápolyban kikötve, a régi festői viseletek, fez és tarbus helyett rongyos sárcipőből kifeszített sapkát és lelapított ócska cilindereket lát a keleti fejeken, a cégtáblákon pedig a szinte absztinensül finom és sejtelmes arabeszk betűk helyett ott ékelenkedik európaiasan és józanul a „Bor, Sör És Pálinka Kimérés“.

De ha Törökországban győzhetett a terror, a diktatúra, az Európából Ázsiába viasszorított hajdani nagyhatalom gögös daca, hogy „*azért is Európa vagyok*“, — a zsidóság történetében, melynek európaisága évezredekkel megelőzte a mi Európánkat, régi törvény, hogy „*gezéra*“, terror idején még a saruzsinór-viseletért is vállalja a legnagyobb áldozatkészséget. Itt nem lehet parancsszóval elintézni a dolgot. A nép ösztöne pedig til-

Hammer Dávid: Templom után

Kuttner Ibi: Könyvcímlap
(Az OMIKE Műbarátok Köre I. pályadíjának nyertese)
Az OMIKE Műbarátok Köre kiállításából

takozik minden olyan kísérlet ellen, mely fennmaradásának védőbástyáiból ki akarja szakítani a fundamentum gránitjait. És ahogy tiltakozás zúg végig a lelkén, ha ősi szentélye nyugati falának romjait akarják erőszakkal beépíteni, épüget szent-segtörésnek tartaná, ha el akarnák rejteni ősi nemzeti kulturájának sok évezredes alapköveit, a héber betűket.

Érdekes, hogy a latin írás mozgalmát annak az Eliezer ben Jehudának a fia indította meg, aki egész életét a héber nyelv feltámasztásának szentelte. Valahogy az a sugallat vezethette: apám nekifeszített energiával *élővé* tette a hébert, én *megkönnyítem* az életét — egyszerűbb olvasási móddal. De ha kezdettől fogva csak az lett volna a cél, hogy a diaszpóra szétagoltságából begyűlemlő palesztinai zsidóságot egységes és könnyű nyelv enyvezze össze, a legcélszerűbben az *eszperantót* választhatták volna, ami a zsidó Zamenhof találmánya és amellel már „világmárka” is lett!

Nem az lelkesíti-e leginkább tette a zsidóság szellemi elitejét, hogy Palesztina felépítésével párhuzamosan újjászületik a sokezer éves héber kultúra, mintegy felszínre kerül szellemi értelemben a zsidóság ősi nemesi levele a maga sokezer éves ódon betűivel, mik tiszteletet parancsolnak a világnak Szináj fellángolása óta, sőt a legenda szerint már a teremtés idején is ott lobogtak az Ur trónusa előtt fekete lánggal írva fehér lángokon!?

És ami a legfőbb és mindennek fölött lényegbe vágó: A töröknek nincs diaszpóra-problémája, az ő nemzeti egységét óvja egységes terület, melyen belül a nemzeti formák változhatnak, alakulhatnak, minden lényeges következmény nélkül. De a zsidóságnál a valóság az, hogy még ha Palesztina teljesen zsidó állammá válik is, túlnyomó zsidó többséggel, még akkor is tízszer annyi zsidó marad a szétszórtságban, kiknek az azonos héber betű, az azonos héber imakönyv, az azonos héber biblia ideális egységet ad. És ha a diaszporából elzarándokolnak a Szentföldre, meghatott lélekkel látják az ő zsinagógájuk és tanházuk betűit az eleven élet forgatagában és a szívük kicsordul a feltámadás örömétől. De ez az eszményi kapocs széttöredezik, ha Palesztinában a latin betű válna uralkodóvá és mintegy római sánc meredne a diaszpóra és a Szentföld két zsidósága közé. Felér-e a „megkönnyítés” kétes nyeresége ezzel a biztos szakadékkal?

Amellett még nem is olyan biztos, hogy ez a külső „könnyítés” célra vezet. Hallom a kadismondókat, akiknek számára a kis héber szöveget magyar betűkkel adja a kegyelet könyve és még több hibát ejtenek benne, mint azok az „am-haarecok”, akik nagynehezen a héber imakönyvből betűzik ki a néhány mondatot. Sőt az előbbieket egy egész évi kadis-mondás után sem tudják a rövid imát könyv nélkül elmondani, amit a héber betűből olvasó kisgyermek játszva megtanul. Viszont odaadtam a latin betűkre átírt héber ujságszöveget egy „jó hebraistának” és bizony mondom, nem értette meg. Nem tudott benne eligazodni, mert idegenszerű volt neki a fogalmak leírt képe és főképp az átírás fonetikája, amely a szefard kiejtéshez alkalmazkodik. Ez a kiejtésbeli különbség, amely a héber betűs szövegnél szemmel áthidalható, maga is elegendő választóvonal, minek még újakat keresni és teremteni?

Ha pedig csak arról van szó, hogy nemzsidó turisták számára idegenforgalmi szempontból megkönnyítsük az olvasást, a tájékozódást, erre a célra ott vannak az angol felírások és európai nyelveket tudó idegenvezetők, de ne akarjunk az új Palesztinában helyt adni a gáluth asszimiláns szellemének, amely minden zsidó értéket hajlandó feláldozni abban a tévhitben, hogy ezzel másoknak kedveskedik.

Kitűnő minőségű

Hutter szarvas szappan

כשר

Kapható
minden fűszer- és festékkereskedésben.

Gyártja a budapesti orth. hitközség rabbínátusának felügyelete mellett:

Hutter József Szappangyár – Olajipar Részvénytársaság

Budapest, VII., Erzsébet-körút 6. Tel.: J. 461-91, 92, 93, 94

TOLLHEGYRŐL

NINCSEN ZSIDÓ VITÉZ

egyetlenegy sem a felavatott tizenkétezer magyar vitéz között — állapította meg Sándor Pál a képviselőház pénzügyi bizottságában. Egyetlenegy zsidó sem tartozik a vitézi rendhez. Pedig itt járnak közöttünk sokszázan meg ezren zsidó frontharcosok Ferencz József és Károly király legnagyobb kitüntetéseivel. Az ismeretlen magyar katona emlékművére pedig reáborították egész felületére a nagy keresztet, mintha nem volna a hivatalos statisztika szerint is tízezer magyar katona, akik nem kereszt, hanem „Dávid pajzsa” alatt nyugszanak a világ minden frontján, mindentéle „numerus clausus” megcsúfolására. De hát az utóbbi sérelemre már megjött a felvilágosítás, hogy az ismeretlen katona keresztje itt nem vallási szimbólum, hanem csak dísz, amit nem lehet Dávid pajzsával elcsufítani. És a vitézi szék is dísz, amit nem lehet magával egy Dáviddal vagy egy Jakabbal elcsufítani. A frontot lehetett. Az ugyanis véres volt.

MACDONALD, HENDERSON,
VANDERWELDE, LEON BLUM

szinte egyszerre nyilatkoztak arról, hogy a szocializmus nincs ellentétben a zionizmussal. Az angol miniszterelnök, a munkáspárt nagy vezére, aki palesztinai útja után oly lelkes rajongással számolt be könyvében a szentföldi kolonizáció sikeréről, kifejti szinte egyidejűleg az angol külügyminiszterrel, Hendersonnal és a belga miniszterelnökkel, Vanderweldeval és a franciaországi munkások fővezérével, Leon Blummal, hogy a szocializmus mindig a gyengék és elnyomottak védelmét tűzte ki céljául, tehát csak rokonszenvvel kísérheti Erec Jisrael épülését, ép úgy mint például a lengyel nép, vagy annak idején a görögök függetlenségi törekvéseit. Sőt a zsidó Palesztina az ottani araboknak is renaissancet hoz, mert a zsidók kultúrát és higiéniát visznek az országba.

A „POTYAUTAS” ITT, A „POTYAUTAS” OTT.

Mindenütt a „potyautas”. Meginterjuvolják őt, nagybátyját, nagynénjét, unokatestvérét és minden oldalági rokonát, hogyan vélekedik Magyarországról, régi hazájáról, az irodalomról, a művészetről, a technika csudáiról. Mintha legalább is ő találta volna fel a repülést, vagy legalább is egy új rendszerű repülőgépet és nem volna egy egyszerű potyautas, aki „belopózott” valahová, áthágva a „ne lopj” című egyszerű bibliai parancsot. Aztán jön a felekezeti sajtó és még egyszer megforgatja mint rituális kacsapecsényét. Kideríti büszke nagy ujjongással, hogy a potyautas nemcsak magyar származású, hanem egyenesen magyar-zsidó eredetű. Tehát fennen dagadhat a magyar Izrael melle. Büszke lehet a potyautasra. A magyar származású Herzlre és Nordaura nem. Az izr. magyar potyautasra igen.

HÁROM SIR MANDSURIÁBAN.

Az irgalmasnővérek Pozsony-püspöki zárdájából indultak tavaly Kinába Mária Ancella és Mária Archangella nővér, akik mint betegápoló hittérítőnők működtek Kína északkeleti részében, Szibériával határos Mandsuria tartomány Tsitsikar városában.

Egy szlovenszkói ujság közli Mária Ancella nővérnek levelét, amelyben leírja, hogy a tsitsikari pogány temetőben a kőkoporsós pogány sírok között, feltűnt neki több álló, kereszttel jelölt sírkő és amint közelebből megnézte, az első meglepetésére magyar felírást olvasott: „Itt nyugszik

Szőrszálhasogató csak Dr. MORISSON
szőrtelenítővel lesz

Külföldi
világmarkás
zongorák.

Pathé
Olotonal
élő hang-
beszélő
hangszer,
ORGONA,
Harmonium
Réz- és
fafuvós
hangszerek,
Jazz-Band
felszerelések,
Hegedűk.

Szabó László honvéd első gyalogezred, élt 40 évet, meghalt 1918 október 31-én.

A második sírkövön: „Itt nyugszik Szolga Miklós k. u. k. kőr. 50., szül. 1895, meghalt 1919 október 27-én.”

A harmadik sírkövön pedig ugyancsak magyar név állt, de rajta nem kereszt volt a jel, hanem Dávid csillaga és alatta: „Rákos Árpád Inf. Reg. 19., született 1879 szeptember 15-én, meghalt 1919 augusztus 20-án.”

Eddig Mária Ancella nővér jelentése, de némi történeti tanúságot is rejt magában ez a három távoli sírkő, mely nem tartja meg a „numerus clausus”, hanem a lakosság arányán felül 5% helyett 33% zsidót mutat. Ott a temetőben, ahol sok-sok ezer mérföldnyire hazájától távol pihen három magyar katona, akik elestek a hazáért, ott nyugszanak némán ketten kereszt alatt, egy „Mogen Dovid” Dávid csillaga alatt.

És ennek a Rákos Árpádnak talán van egy fia, aki azóta jelesen is érettségizett és nem iratkozhat be a magyar egyetemre, mert a numerus claususon belül nem jutott már hely neki.

AZ IGAZOLT VÍZÖZÖN.

Az oxfordi Field-muzeum expedíciója nagy ásatásokat végez Mezopotámiában, (Aram Naharajim) és kiásatta az Euphrates közelében fekvő Ur és Kish romjait. Az ásatások folyamán egy ötven méter mély rétegre bukkantak, amelyben különböző agyagedényeket találtak. Ezeknek korát körülbelül ötezer évre becsülik. Az expedíció vezetője Langdom professzor szerint ezzel igazolva van a bibliai vízözön elbeszélése. Mert ez a réteg a vízözönrel került a föld mélyébe. Egy amerikai társaság ezzel kapcsolatban nagy díjat tűzött ki Noé bárkájának felkutatására, egy filmgyár pedig megkezdi a vízözön filmesítését nagy sikerrel. Most már csak fel kellene kutatni Noé galambját és az olaifa-
ágat, hogy a mi vízözön-korszakunkat is felváltsa végre legalább a béke reménysége.

KRÓNIKA ÉS SZEMLE

BARACS KÁROLY EMLÉKÜNNEPÉLYE. A budai hitközség méltó gyászünnepélyben rótta le templomában kegyeletét egykori elnöke, Baracs Károly udvari tanácsos iránt. A gyászünnepélyen megjelent a felekezet számos küldöttsége báró Kohner Adolffal, az Országos Iroda elnökével az élén. Szirota főkántor gyászéneke után dr. Kiss Arnold vezető-főrabbi nagyszabású emlékbeszédben méltatta Baracs Károly kimagasló egyéniségét. A költői szárnyalású beszéd értékes kor- és jellemkép volt. A *Múlt és Jövő* mai számában közöljük dr. Kiss Arnold cikkét Baracs Károly szellemi örökségéről, legközelebbi számunkban pedig Katona Gyula műszaki főtanácsos, mint hűséges munkatárs számol be Baracs Károly közéleti tevékenységének eredményeiről.

„HALADÓ ZSIDÓSÁG — HALODÓ ZSIDÓSÁG.“ Dr. Kiss Arnold-nak a *Múlt és Jövő* legutóbbi számában megjelent vezércikke méltó feltűnést keltett. Sámos helyről kaptunk hozzászólásokat a fölvetett kérdésekhez. „Fel kellene olvasni ezt a cikket szombatunként a zsinagógákban“ — írja Strausz Adolf professzor Velencéből. — Berend Pál a hitoktatás hiányait tárja fel Kiss Arnold cikkéhez fűzött fejtegetésében, amelyet legközelebbi számunkban közlünk. — Dr. Fényes Mór érdekes polemikus reflexiókat fűz a kérdéshez a Szombatban. — Gál Miksa szegedi bankigazgató a vallási szertartásokkal szemben hangoztatott „noli me tangere“ ellen foglal állást és a korszerű reformokban látja a haladó zsidóság megmentésének lehetőségét. — Az összes hozzászólásokat átadtuk munkatársunknak, dr. Kiss Arnold-nak, aki legközelebb maga fogja azokat különböző szempontokból megvilágítani.

A PESTI CHEVRA KADISA KÉTMILLIÓ PENGŐJE. Közel kétmillió pengő évi jótékony kiadásról számolt be a Pesti Szent Egylet legutóbbi közgyűlésén. Ez nemcsak a mi szűkre szabott gazdasági életünkben imponáló szám, hanem európai viszonylatban is. Mert amit a Pesti Chevra Kadisa kiad, az mind igazi „gemilusz cheszed“ jótéviszélővel és halottakkal. A dr. Endrei S. Henrik nagykoncepciójú főtitkári jelentésében felsorakoztatott számok mind az igazi humanitás, nemes emberszeretet szolgálatában növekednek évről-évre, egyre nagyobbodva és túlhaladva azokon az arányokon, miket eddig a jótékonyosság terén nálunk ismertek. Aggok, vakok százait, szegény be-

WORTH

**A PARFÖMÖK KIRÁLYA,
A NŐK IDEÁLJA**

KAPHATÓ MINDEN JOBB SZAKÜZLETBEN
VEZÉRKÉPVISELET. KANITZ IVÁN és TÁRSA, IV. GERLÓCZY-U. 11.

tegek ezreit segíti a Szent Egylet. És a mai súlyos viszonyok közt a temetések túlnyomó részét is teljesen díjtalanul kell végeznie. Adler Gyula elnök, munkatársaival együtt igaz zsidó szívvel vezeti az ügyeket, minden jogos kérésnek eleget tesz, még pedig olyan szellemben, ahogy az a jótékony zsidó hagyományainak legjobban megfelel. Dr. Hajdu Marcell, Kramer Miksa, Wertheimer Adolf, Arányi Ignác, dr. Politzer Gusztáv, Gaidushek Marcell fejtegették a Chevra feladatait. Minden szónál ékebben beszél azonban, ha valaki kimegy a Pesti Chevra Kadisa Aggok Házába, Vakok Otthonába, Szeretetházába és figyeli a humánus munkát, amely a jótékonyagnak eme nagyszerű palotáiban csendben és serényen folyik. És akkor az az érzése, hogy itt profán minden szó, itt csak cselekedni kell. Ki kell tölteni azokat a gyönyörű márványlapokat, amelyek az előcsarnokok és lépcsőházak falait borítják, ki kell tölteni az utolsó üres helyig új nevekké, új adományokkal, új alapítványokkal. A többit majd elvégzi a Chevra Kadisa. Amilyen nagyszerűen végezte eddig is.

AZ IMIT ÚJJÁSZERVEZÉSE. Wertheimer Adolf elnök agilitásának és áldozatkészségének köszönhető, hogy a nagymúltú Irodalmi Társulat minden téren fölveheti régi működésének fonálait. Hevesi Ferenc titkári jelentése szerint több mint 300 új tagot szerzett az elnök személyes agitációjával és ezenkívül gondoskodott arról, hogy a Társulat régi adósságait kiegyenlíthesse és az ifjúsági Biblia, az Évkönyv kötetei rendszeresen megjelenhessenek. Marczali Henrik az oklevél-bizottság, Szemere Samu a felolvasási-bizottság, Weisz Miksa a Magyar Zsidó Múzeum működéséről tett jelentést. Valamennyi beszámoló arról tesz tanúságot, hogy az IMIT újjászervezése a legteljesebb sikerrel kecsegtet.

REBENWURZL **szalámi a legjobb!**

GYÁRTJA: REBENWURZL
orth. רבנזל szalámigyár

BUDAPEST, VI. LAUDON-UTCA 3 SZÁM.
Kérjen az újfajta prima, olcsó és tartós szaláminkról árajánlatot!

Hölgyek jelszava:
Legjobban vásárolhatunk

KLEIN ANTAL
divatáruházában

Budapest, VII., Király-utca 53.
(Akácfa-utca sarok)

Dr. Vajda Zsigmond

Melegszívű, a legnemesebb zsidó szellemtől áthatott ember távozott *dr. Vajda Zsigmond* főorvossal az élők sorából. Váratlan, idő előtti halála azt a mélységes megdöbbenést váltotta ki mindazok lelkéből, akik ismerték, amely csak az igaz emberek elvesztése nyomán támad. Dr. Vajda Zsigmond minden zsidó ügy lelkes harcosa volt, de az ő

nemesen szerény, magába mélyült egyéniségének megfelelően, csendben, minden feltűnést kerülve állott a zsidó építő-munka szolgálatában. Életének megértő osztályosa, minden törekvésének segítőtársa volt felesége, a kiváló író, lapunknak is munkatársa, akivel együtt házukat, ezt az igazi zsidó otthonot felépítették; és akivel együtt legcisztabb örömeiket a zsidó ügy sikereiből merítették. Dr. Vajda fő-

orvos utolsó útján megható módon nyilvánult meg az a ragaszkodó szeretet, mellyel hívei, barátai, paciensei körülvettek. Szem nem maradt szárazon, mikor *dr. Edelstein Bertalan* főrabbi mondott zokogó Isten hozzádot az ifjúkori barátnak, mikor *dr. Neumann* óbudai főrabbi búcsúztatta az igazi embert, a kiváló orvost, majd mikor sógora *dr. Adler* gyulai főrabbi adott kifejezést a család mélységes gyászának.

HALÁLOZÁS. *Dr. Szemző Miksa* a hódmezővásárhelyi hitközség kiváló elnöke és a Szentegylet alelnöke, életének delén 53 éves korában elhunyt. Nagy és általános részvételt kísérték utolsó útjára.

Dr. Deutsch Mór körorvos Velki Megyer, rövid szenvedés után elhunyt. Nagy részvételt temették.

Weisz Jakab fakereskedő, Breznón, elhunyt.

Reisz Károly magánzó, Lucenecen, elhalálozott.

Május 30-án váratlanul meghalt *Spieler Adolf*, a *Spieler Ignác és Fia* cég köztisztviselőjében álló főnöke, 73 éves korában. Felesége, született *Grünblatt Aranka*, kivel 48 éven át éltek boldog házasságban, nem bírta túlélni hűséges hitvestársát, június hó 30-án kilehelte tiszta lelkét. Temetése nagy részvét mellett július hó 2-án volt.

Jacobi G. Lipótné, 41 éves korában elhunyt. A mély zsidó kulturájú nemeslelkű asszony korai halála nagy részvétet keltett.

* **UJ ORTHODOX KÓSER**, fővárosi nivójú, kávézó, tejivó, cukrászda és étterem *Miskolcon*, Széchenyi-utca 37. szám alatt, bent az udvarban. Utazó uraknak nagy kedvezmény. Cégtulajdonos: özv. *Groszmann Lipótné*.

* **ARANYSZÓKE** lesz, ha *Eisner-féle Eau Radieuse-t* használ, 1 pengő 60 fillér. Barna vagy fekete haját nyer az *Eisner-féle* dió kivonattól, 1 pengő 60 fillér. *Eisner-drogéria*, Budapest, *Andrássy-ut* 37.

Hajszálakat arcról,

karról utónyomok nélkül kiirtja, összes szépség hibák kezelését biztos sikerrel végzi: **Pollák Sarolta**, *Andrássy-út* 38., I. em. (Párisi áruházal szemben). »Miracle« hajeltávolítószer (e téren a legtükéletesebb), valamint »Miracle« szépítőszerek szétküldése utasítással. 25 éves működés. Aranyéremmel kitüntetve. (Prospektus.)

Kérje minden fűszerkereskedésben a most megjelent 148 receptet tartalmazó színes képekkel illusztrált

Dr. Oetker-féle Receptkönyvet

Ára 30 fillér.

Ha fűszeresnél nincs, forduljon közvetlen hozzánk:

Dr. OETKER A. GYÁRHOZ BUDAPEST, VIII., *Conti-utca* 25.

Tábla- és tükörüveg

NAGYKERESKEDÉS

IFJ. WEISS GYULA

TELEFON:

AUT. 101-12 és 101-13.

BUDAPEST, V., *VADÁSZ-UTCA* 29.

* A „ZSIDÓ UJSÁG” a magyar orthodox zsidóság egyetlen és közkedvelt hetilapja. Óriási elterjedtsége folytán a legkomolyabb hirdetési orgánus. Előfizetési díja fél-évre 10 P, egész évre 20 P. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest VII., *Sip-utca* 10. Telefon: J. 425-90.

* **PATKÁNY, EGÉRIRTÓ „RATINOL”** — valamint *sváb, csótány, ruszni, hangya* stb. irtószerek. Napiarban utánvétellel szállítja a „Ratinol” Laboratórium, Budapest, VII., *Murányi-utca* 36.

Lohr Mária-Kronfusz vegytisztító és kelmefestő

Telefon: József 302—37 Gyár és központ: VIII., BAROSS UCCA 85. Telefon: József 302—37

AZ IZRAELITA SZÜNIDEI GYERMEKTELEP EGYESÜLET július hó 2-án küldötte el balatonboglári és diósjenői telepeire a nyaraló gyermekek első csoportjait, 400 gyermeket és pedig 200 fiút Balatonboglárra és 200 leányt Diósjenőre. A gyermekek kiválasztása dr. Temesváry Rezső egyet. tanár, egyesületi főorvos vezetése mellett működő lelkes orvosi bizottság által történt. Az Egyesület minden lehető elkövet, hogy a hozzáfutó gyermekeket elhelyezhesse, azonban anyagi eszközei oly korlátozottak, hogy az augusztusi csoportok kihelyezése csak akkor történhet meg, ha hitsorsosaink adományaikkal ezt lehetővé teszik. Adományok küldhetők a Magyar Általános Hitelbankhoz, vagy az Angol Magyar Bankhoz, vagy pedig a lap kiadóhivatalába.

A MIKÉFE dr. Hevesi Simon vezető-főrabbi elnöklétével tartotta 87-ik évi közgyűlését. A hitközség dísztermét a növendékek pompás virágdiszbe öltöztették. Dr. Hevesi méltatta a Kézmű- és Földműves Egylet sokoldalú tevékenységét, melynek eredményét legjobban az a statisztika jellemzi, melyet Klein Gyuláné, az Egyesület áldozatkész társelnöknője, a volt növendékekről fölvet. Ez nemcsak azt mutatja, hogy valamennyi volt növendékét szeretetteljesen számon tartja a vezetőség, hanem azt is, hogy a növendékek szinte valamennyien megmaradtak abban a szakban, amelyben a Egyesülettől kiképzésüket nyerték. Kertész igazgató érdekes adatokat ismertetett a MIKÉFE múltjából. A közgyűlés hálásan vette tudomásul a jelentéseket. Majd megválasztották nagy ovációval új elnökül dr. Stein Emilt, akit a zsidó ügyek iránt tanúsított lelkes érdeklődése méltán predesztinál ennek a nagyhivatású intézménynek a vezetésére.

HELL BÉLA kereskedőt, a selmecbányai izr. hitközség egyhangulag elnökké választotta.

S Z Ű L Ő K,

kik a magyar kultúrát és a külföldi nevelőintézetek nyelvoktatási eredményét egyesíteni kívánják, leányaik továbbképzése céljából forduljanak prospektusért

VERŐ ADÉL

leánynevelőintézetének igazgatóságához,
Budapest legszebb villanegyedében
VI., Vilma királyné-út (Fasor) 50. szám.

30. TANÉV

Kerti pálya lég- és ritmikus tornához. Tetőterasz napfürdéshez. Nyilv. jogú kereskedelmi és továbbképző tanfolyamok. Korlátozott létszám. Elsőrangú tanerők és nyelvmesterek. Polgári árak mellékdíjak nélkül. Váltásos nevelés. Orth. kóser ellátás. Telefon: Aut. 288—13.

SIRKÖVEK

TELEFON: J. 359—61.

Temetésnél sirköveket garancia mellett olcsón lebontunk és feldolgozunk.

Házlebontás miatt rendkívül olcsón kiárunk. Szombat és ünnepnap zárva.

PFEIFER ÉS HESZKY

KÓFARAGÓMESTEREK

BUDAPEST, X. KERÜLET, KOZMA UCCA 7.
UJTEMETŐ, VILLAMOS-MEGÁLLÓ.

Városi üzlet: VII. kerület, Károly király út 5.

DR. SPITZER MÓR ÜNNEPLÉSE. Nagy és meleg ünneplésben részesítették dr. Spitzer Mór községkerületi elnököt a veszprémi hitközség nagy koncepciójú elnökét 70-ik születésnapja alkalmából. A helyi ünnepen kívül, amelyre a fővárosból is igen sokan lerándultak Veszprémbe, az egész országból felkeresték felekezeti különbség nélkül intézmények és magánosok megleghangú üdvözlésekkel. A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége, mint elnöki tanácsának érdemes tagját ünnepelte dr. Spitzer Mór községkerületi elnököt.

ELJEGYZÉS. Dr. Vajda Andor losonci ügyvéd, a nagynevű néhai dr. Vajda Béla főrabbi fia, aki maga is méltó tevékenységet fejt ki a zsidó közélet terén, eljegyezte özv. Kohn Dezsőné Lily leányát Losoncon.

Dr. Jakobovics Ferenc kaposvári fogorvos eljegyezte Simon Katókat, Simon Aladár gabonakereskedő, hitközségi elnök leányát Balatonbogláron.

Barabás Anna és dr. Fleischmann Ottó ügyvéd jegyesek. (Bonyhád—Szekszárd.)

Felhívom Hittestvéreim figyelmét,

hogy 21 éve fennálló **szállítmányozási, vámkezelési és autófuvarozási vállalatomat** 1929. május 1-től

VII., Wesselényi-utca 18. szám

alá helyeztem át.

Schwarcz és Salgó szállító.

Cégtulajdonos: SALGÓ JAKAB. Telefon: J. 423—42.

SIÓFOK

fürdőtelepen,

Batthyány-utca elején

orth. פנזיו penzió és étterem

BLAU JÓNASNÉ személyes vezetésével, legnagyobbitva, minden komforttal megnyitott. Kitűnő házikoszt, pontos kiszolgálás. Strandtól, vasutótól 2 perc. Referenciák: budapesti orth. izr. hitközség Rabbiságánál Lábbadozóknak (Reconvalescentenheim) külön villa. Előjegyzések Budapesten:

BLAU butorüzet, VI., Podmaniczky-utca 18. sz
Telefon: Automata 126—96.

Siófokon: BLAU PENZIÓ, Batthyányi-utca 6. sz

A PÉCSI ISKOLA KETTŐS JUBILEUMA. Kettős ünnepet ült a pécsi izr. hitközség. Az országos viszonylatban is mindaddig első helyen állott iskola alapításának háromnegyed százados jubileumát és ezzel kapcsolatban *Hoch József* igazgató-tanító érdemes és eredményes működésének négy évtizedes fordulóját. A templomban *dr. Wallenstein Zoltán* főrabbi lendültes szavakkal köszöntötte az ünnepeltet, akinek *ezüst serleget* nyújtott át. Az iskola dísztermében lezajlott díszközgyűlésen *Ernster Géza* főkántor éneke után és a főrabbi megnyitó imája után *dr. Deutsch Zsigmond* hitközségi elnök üdvözölte meleg szavakban a megjelent díszes közönséget, *dr. Grün Sándor* iskolaszéki elnök az iskola érdemes multjáról emlékezett meg, majd bejelentette, hogy az elévülhetetlen érdemeket szerzett igazgató-tanító nevének megörökítésére, a hitközség ezer pengős iskolai alapítványt létesít. Ezután *dr. Wallenstein Zoltán* ünnepi beszéde következett. Az üdvözlések sorát *dr. Berze Nagy János* kir. tanfelügyelő nyitotta meg, majd *Szieberth Róbert*, az állami iskolák tanítótestülete, a Baranyavármegyei Általános Tanítóegylet és a Pécsi Tanítók Egyesülete nevében köszöntötte meleg szavakkal a jubilánst. *Schichtanz Armin* az Országos Izr. Tanítóegyesület üdvözlését tolmácsolta. *Róth Sándor* a volt tanítványok szeretetének és hálájának adott kifejezést, míg *Biró Juci* a mostani növendékek érzéseit nyilatkoztatta meg kedves formában. Az ünnepelttel egy iskolában működött tanerők érzésének *Krauszné Lawitz Hermin* volt tolmácsolója. *Hoch József* meghatottan mondott köszönetet a kitüntető ünnepeltetésért. Az ünnepség további folyamán *Kárpáti Sámuel* isk. igazgató szemelvényeket olvasott fel az intézet eseményekben gazdag történetéből.

A „ZSIDÓ SZEMLE” UJRA HETILAP. A „Zsidó Szemle” július hó eleje óta ismét mint hetilap jelenik meg *dr. Schönfeld József* kitűnő szerkesztésében. Ezentúl még tágabb tere lesz arra, hogy önzetlen harcát eszményi céljaiért folytathassa. Testvéri szeretettel üdvözljük a „Zsidó Szemle”-t újabb fejlődéséhez.

AZ OMIKE TANONCOTTHON KÖZGYŰLÉSE érdekesen tárta fel azt a kultúrmunkát, amelyet a zsidó tanoncok nevelése körül az OMIKE kifejt. Zsidó milió teremtmése, ünnepek hangulatainak elővarázsolása, ipari és iparművészeti pályadíjakkal való serkentés, zsidó zenét művelő kórus képzése, gyakorlati szaktudás és egészségügyi ismeretek gyarapítása, önképzőköri és előadóesték rendezése, kirándulások, nyaraltatási akció szervezése, nyelvi tanfolyamok, liturgiai énekek ismertetése stb. — a feladatok olyan bősége, melyről kell, hogy a zsidóság szélesebb rétegei is tudomást szerezzenek. A jövőendő iparosok és kereskedők

NEIGER כשר ÉTTERMEI

A magyar zsidóság találkozó helye.

Speciális ételek.

Figyelmes kiszolgálás.

Lakodalmak részére külön díszterem.

Polgári árak.

BUDAPEST, VI., TERÉZ-KÖRUT 4. SZ.

GYENES ANTAL

SZERELŐMESTER

DEBRECEN, ARANY JÁNOS-U. 27.

Alapítva 1905.

TELEFON 937.

Kitüntetve 1926.

Alapítva: 1847.

SCHUNDA

m. kir. udvari szállító stb.

Budapest, IV., Magyar utca 18, Gróf Károlyi-utca 5
Mindennemű hangszerek, továbbá zongorák, pianínók és harmóniumok, gramofonok és lemezek. •

Részletfizetés mellett is.

Csebető legjobbat, legjutányosabb áron.

képzése is zsidó szellemben való irányítása ép olyan fontos mint a főiskolai hallgatók ügyének felkarolása. *Dr. Frisch Armin* jelentése kiemeli *budai Goldberger Gyuláné* lelkes agitálását a leányotthonok fejlesztése körül, továbbá *Szekeres Mórné, Forgács Ignácné, Epstein Margit, dr. Reiter Kornélia, Rosenthal Elza, Szekeres Ferenc, Schiller Elvira, Lederer Mór, Berger Jakabné, Bodor Aladár, Donáth Ede* ügybuzgóságát.

A BUDAI CHEVRA KADISA a Maros-utca 14b sz. telkén egy hatemeletes házat szándékozik építeni, melyben szegény betegek részére ambulatórium, betegszobák, aggok menhelye és legmodernebb felszerelésű vízgyógyintézet lenne berendezve. Az építési és fenntartási költségek fedezésére az emeletsorokon bérlakások lesznek. A tervek beszerzésére szűkebb tervpályázat keretében 10 építész lett felszólítva. Az I. díjat *Kis Géza* és *Pollák Manó*, a II. díjat *Román Miklós*, a III. díjat *Jakab Dezső* és *Sós Aladár* műépítészek tervei nyerték.

Államilag engedélyezett

Rózsadombi Leányotthon

II., Tapolcsányi-u. 6.

Telefon: Aut. 522 - 90.

Korrepetálás
Zene :: Sport
Prospektus

Tanár-házaspár elvállal teljes ellátásra vagy félbentlakásra fiatal lányokat. :: Saját kertesi villa. Idegen nyelvű tárgyalgás és oktatás. — Előjegyzéseket a jövő iskolaévre elfogad
Dr. Rózsa Dezsőné okl. középisk. tanár

SIRKÓ

és építési anyag

Löwy-nél

Budán

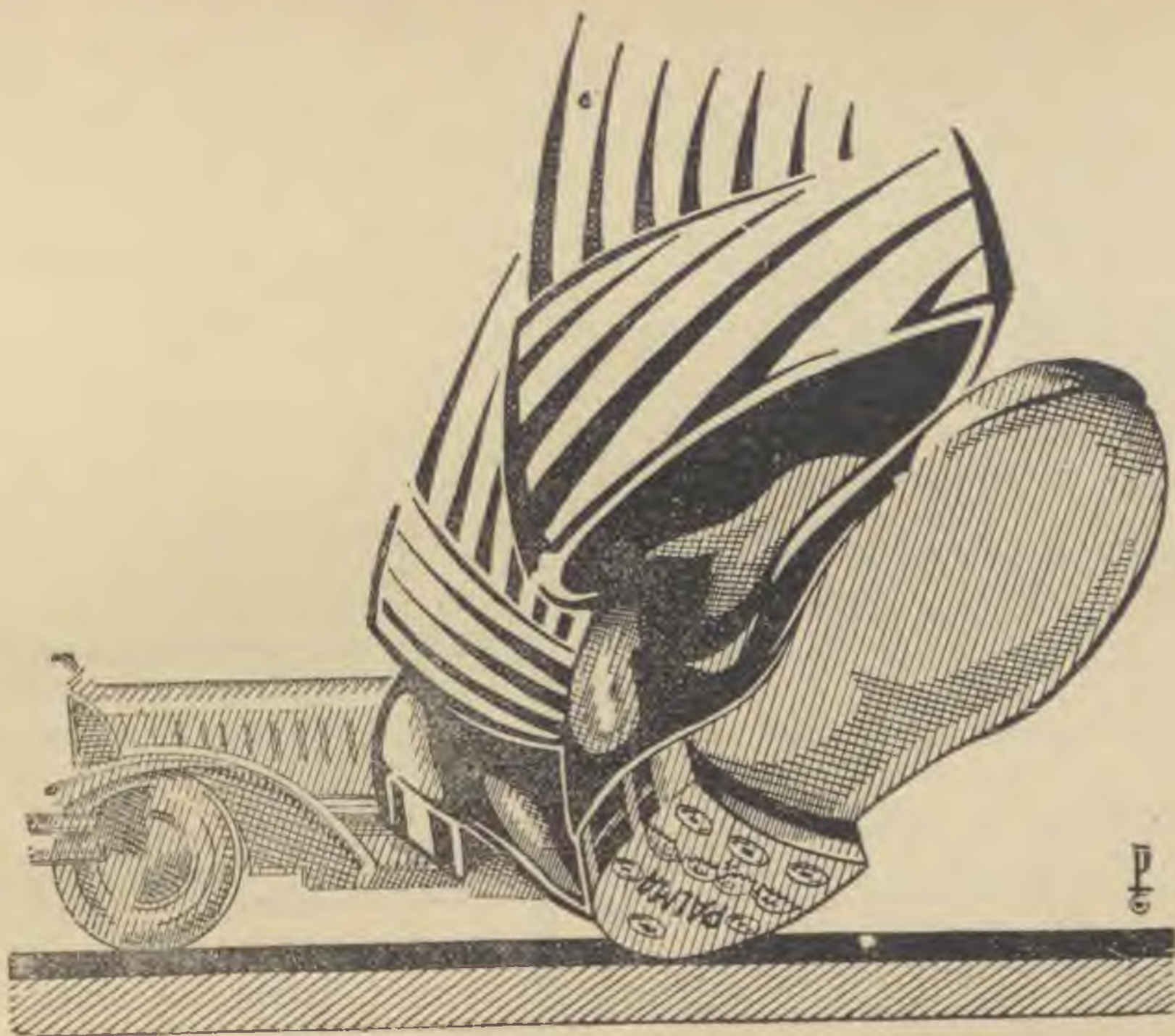
Fő-utca 88 (saját ház)

TELEFON: AUT. 515 - 81.

Leszállított árban!

Fekete svéd gránitok nagy választékban megérkeztek.

Készít: Modern fürdőszobákat, angol clo-setteket, fagymentes udvari kutakat, mosókonyhai, fodorási, vendéglői, szállodai hideg- és meleg vizet szolgáltató berendezéseket. Kis és nagy lakások, iskolák, várótermek, mozgószínházak, üzletek legideálisabb központi melegvíz fűtésberendezéseit. — Mintaraktár mindenkor megtekinthető. — Tervezés, költségvetés vidékre is díjtalan.

Ami az
autónak és kerékpárnak a gummiabroncs
 az a
gyalogjárónak a Palma-sarok!

Itt is, ott is lökhárító az elasztikus kaucsuk,
 a test és az idegek kimélésére, a korai
 elfáradás elleni védekezésre. Palma-sarku
 cipők sokáig tartják meg formájukat.

A BÉKÉSCSABAI ZSIDÓ AGGOK OTTHONÁT
 e napokban avatta fel rendkívül fényes külsőségek keretében az Otthon patrónusa, az immár százéves Szentegylet. Maga az Otthon az utóbbi évek zsidócélu intézményeinek egyik legmonumentálisabb alkotása. Létesítője *Teván Rezső* műépítész, aki eddigi munkájával széles ez országban ismert nevet vívott ki önmagának és e mű létesítésénél arra törekedett, hogy az Otthon legnagyobb propagátorának, néhai *Guttmann Józsefnek*, a Szentegylet igen korán elhalt ügyvezető alelnökének, intencióit megvalósítsa. Az ünnepélyt *dr. Herzog Henrik*, szentegyleti elnök, a hitközség örökös tb. ügyésze nyitotta meg és bevezetőül átadta *Rosenthal Adolfnak* és *dr. Tardos Dezsőnek*, a két ismert filantrópnak az Egyesület örökös dísztagságáról szóló oklevelet, melyet eddig csak a szegediek híres főrabbi, *dr. Löw Immanuel* bírt. *Wulcz Gyula* karnagy vezetésével az OMIKE dalkör gyönyörűen interpretálta a szeu seórim zsoltárt, mely után *dr. Silberfeld Jakab* főrabbi lépett a szószékre és mestersen felépített beszédében méltatta a nagy nap jelentőségét. A beszéd, mely a retorikának egyik legékesebb alkotása, mély hatást gyakorolt a jelenvoltakra, kik szünni nem akaró tapssal jutalmazták a tudós előadót. *Klein Miklós* főkantor recitálta el azután művészi módon a sir chanukas habajisz zsoltárát. Ezt követte *dr. Herzog Henrik* szentegyleti elnök mélytartalmú beszéde, melyben többek között

a következőket mondotta: „Ne legyen a zsidóságban aggasztán, ki botjára támaszkodva reménytelenül járja az élet mérhetetlen hősivatagjait; Ne legyen anya, aki kisdéd gyermekeivel a lét zord viharának áldozatul esik. És mikép a szombati mincha-ima idején, amikor még süt a nap, de már megnyulnak az árnyak és emlékeztetnek bennünket a közeledő alkonyatra, elhangzik a Nyugalom apológiája, úgy váljék ez az Otthon is a menucho hajlékává. Legyen ez „menuchath avavo“, mely szeretetet nyújt elaggott testvéreinknek, „menuchasz emesz“, nem látszólagos, hanem valódi, zavartalan pihenés a lét fáradalmaitól, mert csak így lehet a „menuchó selémó“, amelyben a mennyei Atyának kedve telik.“ Miután a mezuzákat elhelyezték és a szokásos áldásmondásokat végezték, az OMIKE dalkör elénekelte a Hymnust és ezzel a bensőségteljes szép ünnep véget ért.

AZ UJPESTI IZR. HITKÖZSÉG pályázatot hirdet II. kántor-karvezetői sochet-ubodek-vekore állásra. Pályázhatnak 40 éven aluli, három elismert rabbtól kabolóval bíró, zeneileg képzett egyének. Pályázati határidő: július hó 30-án. Fizetés: megegyezés szerint, természetbeni lakás, fél sechita. Pályázathoz bizonyítványmásolatok mellékelendők. Utiköltség csak a meghívottaknak térítettik meg. Ujpest, 1929 június hó 30-án. *Dr. Walles Antal* s. k. titkár. *Dr. Kálmán Ödön* s. k. hitk. elnök.

HÁZASSÁG. *Steiner Simonné* leányának *Margit* kisasszonynak, *Léederer Samuné* kekszyáros testvérleányának július hó 14-én a Rombach-utcai templomban *Stern János* úr budapesti lakos örök hűséget esküdött.

Reich Andor kereskedő Subotica és *Weisz Hajnalka*, *Weisz Leó* leánya, házasságot kötöttek.

Löwenberg Sándor Novi-Sad és *Hirschl Hedvig* Novi-Vrbas házasságot kötöttek.

Rusz Jakab gyöngyösi hitközségi elnök leányát *Annuskát* június 30-án vette nőül *dr. Székely Zsigmond* budapesti ügyvéd. A fiatal párt *dr. Fischer Gyula* főrabbi eskette a Hungária dísztermében.

Mendelsohn Frida úrhölgy Győrből és *Spitzer Aladár* úr Sárbogárd, június 30-án Győrben házasságot kötöttek.

Berkovits Ignác Jenő és *Schwéd Mariska* Kiskunfélegyháza, június hó 9-én házasságot kötöttek. (Minden külön értesítés helyett.)

Lebovits Mór New-York és *Aneisz Rózsa* Cop, házasságot kötöttek.

*** RÉSZLETFIZETÉSRE — KÉSZPÉNZÁRAKON!**
Sokan gondolkodóba estek már azon, vajjon lehetséges-e az ilyesmi, elmentek a Rákóczi-út 60. szám alatt levő hangszerpalotába s ott zongora-, hegedű- és egyéb hangszervevő vált belőlük, mikor meggyőződtek arról, hogy részletfizetésre egy fillérrel sem kell többet fizetniük, mintha készpénzzel vásárolnának. *Sternberg* királyi udvari hangszergyárának ezt a nagy kedvezményét mindenkinek igénybe kell vennie.

A BUDAI IZR. HITKÖZSÉG pályázatot hirdet felekezeti elemi iskolájához ideiglenes óraadó tanítói állásra. A pályázó 40 éven aluli férfi, a héber tárgyakban kiválóan jártas legyen, úgy hogy a vallásoktatást magasabb fokon is elláthassa. Képzettségéről, családi állapotáról, valláserkölcsei életmódjáról, valamint különleges képességéről (zene, ének, szlőjd, nyelvismeret) tanuskodó bizonyítványok is melléklendők. Díjazása a fővárosi elemi iskolai óraadó tanítók díjazásának felel meg. Pályázati határidő: 1929 július 20. Budapest, 1929 július hó. *A Budai Izr. Hitközség Iskolaszéke*, II., Fő-utca 12. I. em. 8.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

L. J., BEREKSZÁSZ. Sajnos későn érkezett. De megjegyzése teljesen helyes. Kizárt dolog az, hogy a leMBERGI zsidó gimnázium diákjai az arra haladó katolikus körmenetet szándékosan „megdobálták” volna. Az egész csak ürügy volt arra, hogy a hős vitézek benyomulhassanak a zsidó iskolába és a sok zsidó lakosú városban újfajta vérvádat kovácsoljanak. Egy zsidó diák kihajolt az ablakon a tízperces uzsonnaidő alatt, mellette könyöklő társa meglökte véletlenül és egy darab kenyér leesett a körmenet közé. De ők nem követték a keresztény tant, hogy „aki téged kővel dobál, dobd vissza kenyérrel”, ellenkezőleg, őket kenyérrel „dobálták meg” és ők nehéz kövekkel dobálták vissza. — A „Balalajka” legközelebb jön.

KORACH. Csakugyan úgy van, hogy a zsidó hagyomány szerint addig szabad cseresznyét enni, míg elérkezik az a szombat, amikor a zsinagógában *Korach* hetiszakaszát olvassák fel. Ezután már ellepi a cseresznyét a féreg.

RUHÁJA FLORA vegyész ügy
UJ LESZ TISZTIT és FEST

Vilmos császár-út 4. átjárásház Erzsébet-tér 12 Telefon Aut. 802-22.

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. PATAI JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VI., Révay-u. 14.

Felelős nyomdavezető: Polgár J.

Lehet, hogy szimbolikusan is került-e össze a két dolog: a régi felfogás szerint a cseresznyébe belemászó féreg és a föld mélyébe elsüllyedt veszekedő Korach-család. Mindenesetre azonban megfigyelésen alapulhatott a föltevés, hogy Korach megjelenésével együtt jönnek a férgek, habár a Korachról szóló heti szidrának zsinagógai felolvasása nem mindig ugyanarra a dátumra esik. A mai időkben azonban talán ez már nem is mérvadó. Mert a mai időkben a Korachok már nem sülyednek el és a férgek már azt se tudják, melyik hetiszidra járja a zsinagógában.

DR. ST. A., BUDAPEST. Mindenesetre igen örvendetes, hogy Rabbi Koppel Reich és dr. Ziegler Ignác véleménye ebben a szép gondolatban találkozik. Azt hiszem, egyébként nem sokban értenek egyet.

A Hódmezővásárhelyi Izr. Hitközség és Szentegylet előjárósága és képviselőtestülete fájdalomtól lesújtva jelenti, hogy a hitközségnek kiváló elnöke és a Szentegylet alelnöke

Dr. SZEMZŐ MIKSA

ügyvéd, törv. hat. biz. tag, v. m. kir. népfelkelő százados a végzet kifürkészhetetlen akaratából, életének delén, 53 éves korában, 1929 július 3-án, eltávozott az élők sorából. Nagy halottunkat július hó 4-én d. u. 4 órakor kísértük a Virág-utca 4. sz. gyászházából a templomhoz, ahol elbúcsúztunk feledhetetlen elnökünkötől.

Áldott legyen emléke!

BUDAI CHEVRA KADISA BUDAPESTEN

חברת קדישה

II., FŐ-UTCA 12, I. emelet 8.

Pályázati hirdetmény

A Budai Chevra Kadisa Izraelita Szentegylet a II. kerület Maros-utca 16. sz. alatt épülő kórházának orvosi vezetésére rendszerezített igazgató-főorvosi, továbbá egy-egy sebészeti, belgyógyászati, nőgyógyászati és gyermekgyógyászati osztályfőorvosi, végül egy röntgen-laboratóriumi főorvosi állásra ezenel pályázatot hirdet.

A pályázni kívánók tartoznak curriculum vitaevel és működési bizonyítványaikkal felszerelt, valamint orvosirodalmi működésük ismertetését tartalmazó pályázati kérvényüket folyó évi augusztus hó 5-ik napjáig a Budai Chevra Kadisa titkári hivatalához (II., Fő-utca 12.) eljuttatni.

A Budai Chevra Kadisa Izraelita Szentegylet Előljárósága.

SZÉKELY JENŐ ÜZLETE

IV., Petőfi Sándor-utca 9.

Menyasszonyi kelengyék, gyermek- és férfi fehérneműek. Intézeti és iskolafehéreneműek, ruhák, cipők, paplanok, matracok. Kötött áruk nagy választékban

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA.

Korvin Testvérek Grafikai Intézete Budapest.

SIRKÖVEK BUDÁN,

a Farkasréti zsidótemetővel szemben

Margittánál, 59-es villamos végállomás

Szombaton és ünnepnapon zárva.

CIPŐK

Tavaszi divatujdonságok:

Gyönyörű női
kigyóbőr- és gyíkclipők

Legdivatosabb trottor
pántos és félfűzős cipők

NYÁRI VILÁGDIVAT:
Nippon-cipő. — Nippon bocskor.
Japán szövés. — Toyo-Cloth.

Nyári divat cipők:

Lyukkalt szandalette, drapp, piros és kék
szinben, külföldi minőség P 11.40
Divat-szandalette, elsőrendű kivitel > 15.80
Japán fonatu szandalette, reklámár > 11.80
Fonott cipő (bocskor) > 9.80

GULIWER CIPŐHÁZ Rákóczi-út 1

Figyelem!

Jól, olcsón és ~~telefesen~~ **étfekzni**
csak a **Holländer-féle**
orif. **בשר** **vendéglőben**
lehet, VI., Király-utca 14. szám
szomszédai balra.

Előfizetők kedvezményben
részesülnek

Avivák, Barissziák
összejöveteli helye

EZÜST

disztribútor,
evőeszközök

gyári árban

Schleifer ezüstárugyár

VII., Kazinczy-utca 14. Telefon: J. 435-28.

JAKOBI G. LAJOS

URI SZABÓ

Telefon:
Aut. 153-94.

BUDAPEST, VI.
PODMANICZKY-UTCA 6

HÁLÓSZOBÁKAT

EBÉDLŐKET, URISZOBÁKAT, SZALON- ÉS CLUB-
GARNITURÁKAT, KONYHA- ÉS ELŐSZOBABEREN-
DEZÉSEKET LEGMÉRSEKELTEBB ÁRBAN SZÁLLIT

SÁNDOR IGNÁC BUTORÁRUHÁZA

BUDAPEST, VI. KER., DESSEWFFY-UTCA 18—20.

Ami a szülőket legjobban érdekli!

Leány- és fiuruha,
Leány- és fiukabát

LITZMANN IRMA

Budapest, VI., Király-utca 18

LIDO-VELENCE

Szigoru (Via Lepanto 15) כשר

HOTEL-PENSIO KIRSCHBAUM.

Modern komfort. Minden szobában hideg és
meleg folyóvíz Kert-terasz. A Strandon saját
fürdőkabinok. 50% vasutjegykedvezmény.

A vasutállomáson háziszolga és motorcsónak

Az iskolai Idényre

a vidéken lakó izraelita szülők, ha gyermeküket
a fővárosban jól akarják elhelyezni, úgy fordul-
janak VIRÁG GYULÁHOZ, hol szigorúan rituális
elsőrangú ellátás, gondos felügyelet és kitűnő
nevelésben részesülhet két-három fiúgyermek.
Az összes középiskolák és a Zeneakadémia
közeliében. A legjobb referenciák

Cím: VIRÁG GYULA, Budapest, VI., Ó-utca 42. II. em.

SIRKÖVEK MÓZES TESTVÉREK

Saját készítésű
sirkőkészítőknél BUDAPEST, X., KOZMA-UTCA 7.
A temetőnél. Telefon: József 438—56.
Szombaton és ünnepnapon zárva.

C SÁNGÓ HENRIK
BŐRÖNDŐS

CSAK MUZEUM-KÖRUT 5. SZÁM

TELEFON: JÓZSEF 403—45

A cím fontos! Flórküzet nincs! Hasonnevű céggel nem azonos

מסרים מליתים Héber és magyar könyvek

az ország összes iskolái részére is kaphatók.
Héber könyveket legmagasabb árban vesz

MÜLLER Könyvkereskedő, Laudon-utca 2

SIRKÖVEK

a legolcsóbb
árban
kaphatók,
מצבות

ADLER, J. sirkőraktárában

Bpest, VII., Károly-körút 7. Tel.: J. 364-20. Szombaton és
ünnepnap zárva.

Korvin Testvérek Grafikai Intézete, Budapest, Révay utca 14.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára